

Студентка групи БПзс-42
ПСУЙ ІРЕНА ВАСИЛІВНА

МОТИВАЦІЙНІ ЧИННИКИ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ

Науковий керівник: доцент Періг Ірина Мирославівна

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	6
1.1. Аналіз психолого-педагогічних концепцій до проблеми „мотивація навчання”.....	6
1.2. Класифікація мотивів навчання.....	12
1.3. Багатовекторність навчальної мотивації студентів.....	18
Висновки до розділу I.....	23
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ВИВЧЕННЯ СПОНУКАЛЬНОЇ СФЕРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ	24
2.1. Методика проведення психодіагностичного експерименту.....	24
2.2. Організація та проведення анкетування.....	26
2.3. Обробка результатів емпіричного дослідження, інтерпретація отриманих даних.....	33
Висновки до розділу II.....	44
РОЗДІЛ III. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	46
3.1. Умови розвитку учбової мотивації.....	46
3.2. Тренінгова програма розвитку мотивації навчальної діяльності.....	48
Висновки до розділу III.....	54
РОЗДІЛ IV. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	55
4.1. Раціональні умови і методи підвищення життєдіяльності людини.....	55
4.2. Класифікація джерел небезпеки, небезпечних та шкідливих факторів.....	59
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66
ДОДАТКИ	71

ВСТУП

Мотивація навчання – одна із провідних психолого-педагогічних проблематик.

Здобуті знання, засвоєний учбовий матеріал, який пройшов крізь призму особистісних, емоційних, інтелектуальних, когнітивних структур стає надбанням особистості, її майбутнім професійним інструментом та ресурсом. Тому процес навчання повинен бути внутрішньо мотивованим і наповненим та збагаченим змістовною діяльністю.

Вирішення завдань, які стоять перед суспільством в значній мірі залежать від особистості, ядром якої є її мотиваційна сфера. Розпізнавання мотивів навчання, їх динаміки та змісту, а також механізмів формування спонук дозволяє покращити ефективність навчального процесу та засвоєння нових знань та умінь.

У сучасному інформаційному вимірі загальний обсяг знань стрімко зростає і постійно оновлюється. Тому передати увесь інтелектуальний потенціал та знання, весь досвід людства просто неможливо.

У зв'язку з цим перед науковою педагогічною спільнотою стоять завдання впровадження сучасних та ефективних технологій, інноваційних форм і методів дидактики, які б суттєво підвищували рівень самостійної пізнавальної та дослідницької активності здобувачів вищої освіти, забезпечували умови та сприяли професійному розвитку молоді особистості. Освіта на сьогодні зобов'язана мати особистісно-орієнтовану зорієнтованість, у зв'язку з чим знання, вміння та навички перетворюються з мети навчання на засіб розвитку дослідницьких, інтелектуальних і особистісних якостей здобувача вищої освіти, а сам студент – на суб'єкт власного становлення. Тільки на підставі виникнення внутрішньої навчальної мотивації можливий вдалий розвиток поліобдарованості та загальних та спеціальних здібностей, створення збагачених умов для прояву особистості.

Внутрішні пізнавальні мотиви продукують у студента прагнення не лише засвоїти багаж знань, але і розвивають таку якість, як потяг до самоосвіти. Тому

розвиток навчально-пізнавальних мотивів – це вагома умова професійного становлення майбутніх фахівців різних сфер трудової діяльності.

Значна частина наукових праць (О. Запорожець, А.К. Маркова, І.Д. Бех, Є.Льїн, С.Л. Рубінштейн, Л.І. Божович, О.М. Леонтьєв, В. Асєєв, Г. Щукіна та ін.) присвячена дослідженню природи, етіології, детермінант, структури мотиваційної сфери особистості та закономірностей її розвитку, деяким аспектам мотиваційної діяльності людини: ролі інтелектуальних та емоційних складових у процесах мотивації (В. Ковальов, В. Вербицький), ситуативному розвитку мотиваційного процесу (В. Вілюнас), зв'язку виникнення мотивів з попереднім життєвим досвідом суб'єкта життєдіяльності (С.Л. Рубінштейн).

Мотивацію учбової активності описано в наукових роботах В. Мільман, А.К. Маркової, В.Ф. Моргун, Н. Побірченко, А. Вербицького, О. Гребенюка.

Об'єкт дослідження: спонукальна активність навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти.

Предмет дослідження – мотиваційні чинники навчальної діяльності студентів.

Мета дослідження: з'ясувати специфіку полімотивації навчання здобувачів вищої школи у процесі професійного становлення.

Завдання дослідження:

- 1) систематизувати психолого-педагогічні визначення дефініції «мотивація навчання», виділити класифікації видів мотивації навчання;
- 2) скласти комплексну методику психодіагностики мотивів навчання здобувачів вищої освіти;
- 3) експериментальним шляхом з'ясувати вплив мотивів навчання на професійне становлення молоді;
- 4) обґрунтувати психолого-педагогічну програму активізації навчальної мотивації студентів.

Теоретична і практична значимість роботи: аналізуються теоретичні та практичні аспекти розвитку мотивації навчання, зокрема деталізується сутність терміну “мотивація навчання”, з позиції системного підходу взято до уваги

супутні поняття, а саме: потреби, мотиви, цілі учіння, спонуки, які в єдності виступають інтегральною якістю особистості і важливою умовою ефективного навчання; апробована комплексна методика емпіричного вивчення навчальних мотивів; запропонована психолого-дидактична програма активізації мотивації навчання.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, синтез, класифікація, узагальнення, систематизація наукових відомостей); емпіричні (спостереження, анкетування, тестування, бесіда, констатуючий експеримент); якісної і кількісної обробки даних; інтерпретація отриманих результатів експериментального дослідження.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел у кількості 60 джерел та 3 додатків. Робота вміщує 10 таблиць та 8 рисунків. Основний зміст кваліфікаційної роботи викладено на 65 сторінках.

РОЗДІЛ І. ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

1.1. Аналіз психолого-педагогічних концепцій до проблеми „мотивація навчання”

Мотивація є однією з стрижневих проблем сучасної світової психології. Її важливість для розробки наукових підходів пов'язана з аналізом детермінант активності особистості, рушійних сил її діяльності, раціональної та спонтанної поведінки. Питання, що стосується тощо, що саме підштовхує людину до діяльності, який саме мотив активізує її, заради якого вона прикласти значні зусилля, є основою її виправданого вибору. Прийнято вважати, що мотив – це той аспект, що визначає, стимулює, активізує та спонукає індивіда до виконання певної дії, яка є включеною до діяльності, що визначається цим мотивом.

Складність та багатовекторність проблеми мотивації передбачає значну кількість підходів до трактування її сутності, етіології, структури, а також до методів її дослідження (В.Е. Чудновський, А. Маслоу, Л.С. Рубінштейн, Дж. Аткинсон, З. Фрейд, Л.І. Божович, П.М. Якобсон та ін.). Слід зауважити, значимим є те, що провідним методологічним підходом, який визначає вивчення мотиваційної сфери в українській психології, є принцип єдності динамічного (енергетичної) та змістовного (значеннєвого) аспектів мотивації. Активна розробка цього принципу пов'язана з вивченням таких проблем, як система ставлень людини (В.Н. Мясищев), поєнання змісту і значення (О.М. Леонт'єв), інтеграція мотиваційних чинників та їх змістовий аспект (С.Л. Рубінштейн), зорієнтованість індивіда і динаміка активності (Л.І. Божович), орієнтування в свідомій активності (П.Я. Гальперін) і т.д. [44, с. 35].

В українській психології мотивація трактується як складний багаторівневий регулятор різноманітних видів діяльності людини, її поведінки, життєдіяльності. Свідомо-вольовий рівень цієї регуляції є найвищим та найскладнішим. В.Г.

Алексєєв зауважує, що мотиваційна система особистості має значно складнішу будову, ніж послідовний ряд заданих мотиваційних конструктів. Вона визначається широкою сферою, яка включає установки, тобто підсвідому готовність до дії, що здійснюються автоматично, і поточні актуальні спонуки, і галузь ідеального, яка в даний момент не є актуалізованою, хоча виконує значиму для людини функцію, пропонуючи їй ту змістовну сторону розвитку її спонукання, без якої щоденні турботи втрачають свою значущість. Отже, мотивація – це складна, багаторівнева та неоднорідна систему спонукань, яка інтегрує інтереси, погляди, потреби, мотиви, емоції, ідеали, прагнення, цінності, установки, норми, та визначає полімодальність поведінки. Ієрархічна будова мотиваційної сфери визначає спрямованість людини, яка може мати різний характер у зв'язку з тим, які саме мотиви за змістом і будовою стали домінуючими [44, с. 6].

Мотивація, яку трактують як джерело активності та разом з тим як систему спонук певної діяльності, вивчається в найрізноманітніших ракурсах, в зв'язку з чим вона трактується науковцями по-різному. Дослідники описують її і як один конкретний мотив, або як єдину систему мотивів, зокрема як особливу сферу, що вміщує потреби, мотиви, цілі, інтереси в їх взаємодії.

Розповсюдженою є думка про активність особистості, її свідомості. Відзначаючи важливу роль мотиваційної системи в досягненні людиною дійсності, Сергій Леонідович Рубінштейн зазначав: „Первинно дані не об'єкти спостереження, а об'єкти потреб і дій людини” [52, с. 264]. Особливість активної мотиваційної установки заключається в тому, що вона акцентує увагу на бажаному стані дійсності. „Свідомість, – писав С.Л. Рубінштейн, – це не тільки відображення, але і відношення до оточуючого” [53, с. 158]. Зокрема: „В процесі досягнення явищ навколишньої дійсності відбувається розуміння їх значення для людини і тим самим визначається його відношення до них. У зв'язку з цим, предмети і явища довколишнього оточення представлені не тільки як об'єкти пізнання, але і як спонукальні, рушійні сили поведінки, які викликають у людини певні спонуки до активності, – мотиви” [54, с. 244].

Трактування мотиву можливе завдяки терміну «потреба» (А. Маслоу), дефініції «переживання» цієї потреби та її задоволенням (Л.С. Рубінштейн), терміну «предмет потреби» [51].

В контексті концепції діяльності Олексія Миколайовича Леонтєва поняття «мотив» використовується не для «опису переживання потреби, а для позначення об'єктивного аспекту, в чому ця потреба деталізується в певних умовах і на що зорієнтована діяльність, і що спонукає її» [43, с. 128].

Найповнішим є визначення мотиву, зазначене однією з провідних дослідниць цієї проблематики Лідії Божович. Згідно позиціям дослідниці, мотив – це той аспект, заради чого реалізовується діяльність, «в ролі мотиву можуть виступати предмети зовнішнього світу, почуття і переживання, уявлення, ідеї, тобто . включає все те, у чому саме втілена потреба» [10, с. 34-44]. Таке трактування мотиву позбавляє суперечностей в його поясненні, де узгоджується енергетична, динамічна та змістовна сторони. Слід відзначити, що поняття «мотив» вужче за поняття «мотивація», яке трактується складним механізмом співвідношення індивідуальністю зовнішніх та внутрішніх компонентів поведінки, який передбачає виникнення, розвиток, спрямування, а також форми реалізації конкретних видів діяльності.

Узагальненим є поняття «мотиваційна сфера, що містить і афективну, і вольову підструктуру особистості (Л.С. Виготський), переживання реалізації потреби. В загально психологічному аспекті мотивація - це складне об'єднання, рушійних сил поведінки, що постає перед суб'єктом у вигляді спонук, потреб, інтересів, потягів, цілей, ідеалів, які безпосередньо зумовлюють людську діяльність. Під мотиваційною сферою розуміють стрижень особистості, який включає такі її властивості, як установки, спрямованість, соціальні очікування, емоції, ціннісні орієнтації, вольові якості та соціально-психологічні складові. Отже, не дивлячись на різноманітність підходів, під мотивацією більшість науковців розуміють сукупність, систему психологічно різноспрямованих факторів, що визначають поведінку і діяльність людини [41, с. 173–181].

Важливим є також положення дослідників про те, що структура мотиваційної складової не статичне утворення, а такий конструкт, що розвивається, змінюється в процесі життєдіяльності. Значимим для вивчення структури мотивації виявилось вчення Б.І. Додонова про 4 структурних компонентів: 1) задоволення від самої діяльності, 2) значимості для індивідуальності її результату, 3) «мотивуючої» енергії стимулу за виконувану діяльність, 4) вимушеного тиску на людину [29]. Перший компонент умовно можна визначити «гедонічним» компонентом мотивації, інші 3 компоненти – її цільовими параметрами. Перші два чинники визначають спрямованість, орієнтацію на конкретну діяльність, її як процесуальність, так і результативність), а два останніх компоненти визначають зовнішні (негативні і позитивні по відношенню до діяльності) фактори впливу. Два останніх компоненти визначаються як нагорода і уникнення покарання. Ці складові, за Дж. Аткинсоном, є основним компонентом мотивації досягнення. Слід відзначити, що схожа структура мотиваційних чинників, пов'язана зі структурою навчальної активності, з'ясувалося є дуже інформативною [44, с. 96].

Кожна свідомо активність зумовлена впливом конкретних спонукальних чинників, які впливають на активність суб'єкта життєдіяльності. Такими спонуками постають потреби людини, які іменуються як стан індивіда, зумовлений відчуттям потреби в суб'єктах, необхідних для його функціонування та розвитку, який є джерелом його активності [49, с. 287].

Перші дослідження особистісної мотивації належать Г. Мюррею . Із значної кількості спонук поведінки науковець виділив 4 основні потреби: 1) в досягненні, 2) в домінуванні, 3) в незалежності, 4) в спілкуванні. Ці ж потреби, але більш детально описав М. Аргайл і відніс до загальної структури мотивації: 1) не соціальні потреби, які зумовлюють соціальну інтеракцію (фізіологічні потреби в воді, їжі, грошах); 2) потреба в залежності як отримання допомоги, захисту, обрання керівництва, особливо від авторитетних та владних осіб; 3) потреба в афіліації, тобто прагнення до спілкування, бажання бути в суспільстві, бути прийнятим групою, ровесниками; 4) потреба в домінуванні, тобто визнанні

групою людей як лідера, який володіє впливом, здатністю повести за собою, вміє приймати рішення; 5) сексуальна потреба – інтим, фізична близькість, дружба та інтимна соціальна взаємодія; 6) потреба в агресії, тобто завдання шкоди, фізично чи вербально; 7) потреба у переживанні персональної гідності, самоідентифікації, тобто в прийнятті самого себе як значимого. Очевидно, що потреба в залежності, в самоствердженні і одночасно в агресії може значною мірою представляти інтерес для аналізу навчальної діяльності і поведінки учнів та студентів.

Щодо розгляду структури потреб людини значний інтерес є до загальновідомих наукових підходів та концепції потреб, запропонованих А. Маслоу і Д. Мак-Клелландом. Так, наприклад відомий психолог-гуманіст А. Маслоу запропонував поділити їх на п'ять видів:

1) фізіологічні потреби дають змогу вижити людині на рівні організму. Це біологічні потреби, пов'язані з життєдіяльністю: в харчуванні, воді, сексуальні потреби;

2) потреби в безпеці і упевненості у завтрашньому дні утримують потребу в захищеності;

3) соціабельні потреби – потреби у комунікації, належності, причетності, почуття розуміння іншими, емоційній підтримка;

4) потреби в повазі передбачають потреби персональних досягнень, кваліфікації, поваги з боку оточуючих, визнання, самоповаги;

5) потреби самовираження – це потреби в самоствердженні, в реалізації своїх латентних можливостей, у розвитку себе як зрілої особистості.

З теорії А. Маслоу слідує, що потреби нижчого рівня потребують задоволення і, отже, впливають на поведінку людини раніше, ніж почнуть проявлятися потреби вищих рівнів. Тому людина намагається задовольнити ту потребу, яка для неї є важливішою.

Дещо відмінну класифікацію потреб запропонував Д. Мак-Клелланд. Науковець вважає, що людям властиві 3 потреби: влада, успіх і причетність.

Потреба влади позначає бажання впливати на інших людей. Люди з цією потребою характеризуються як прямолінійні, відверті та енергійні. Вони прагнуть захищати свої позиції.

Потреба успіху реалізовується проголошенням успіху окремо взятої особи, а також доведенням справи до успішного завершення. Такі люди, які мають дану потребу надто розвиненою, схильні до ризику і бажають, щоб їхні старання заохочувалися.

Потреба у причетності схожа до попередньої і означає зацікавленість у контактах, знайомствах, покращення дружніх стосунків. Такі люди важливим у праці бачать соціальне спілкування.

За визначенням В. Козакова, „потреба – це нестача людини у чомусь, що стає фундаментом її активності. Потреби – це специфічні стани особистості, завдяки яким регулюється поведінка, визначається спосіб і напрям мислення, визначення алгоритму дій, переживання почуттів і розвиток волі. Потреби людини зумовлені процесами її навчання, всією життєдіяльністю. Суб’єктивно людина усвідомлює потребу через мету, а відображається вона у мотивах поведінки (прагненнях, бажаннях, інтересах тощо), що спонукає людину до активної діяльності” [42, с. 236].

Аналіз змісту поняття “мотивація навчання” показав, що його сутність науковці розуміють по-різному, тому немає загальноприйнятої позиції щодо його визначення. Немає однозначних думок учених і стосовно положення про спонукання до діяльності. Дану значиму функцію приписують то потребі (Д.Н. Узнадзе, О.М. Леонтєв, Е.П. Ільїн), то мотиву (А.Г. Асмолов, С.П. Манукян, К. Левін, Г.С. Костюк, О.В. Киричук, О.Г. Ковальов, В.А. Семиченко, А.К. Маркова), або і обом цим явищам (В.І. Ковальов, В.К. Демиденко Б.І. Додонов).

Отже, мотивація – це доволі складна, багатовекторна неоднорідна система спонукань особистості, її стрижень, що включає спрямованість потреби, мотиви, інтереси, ідеали, прагнення, норми, ціннісні орієнтації, установки, соціальні

очікування, афективну і вольову сферу особистості, переживання задоволення потреби та інші соціально-психологічні характеристики. і т.д.

1.2. Класифікація мотивів навчання

Спроби визначити провідну умову засвоєння знань стосується комплексу мотивів, або полімотивації, тобто причин дії або спонування до діяльності. Відомо, що при наявності спонукального мотиву до діяльності або мети до діяльності, до досягнення саме зусилля стають більш енергійними, наполегливими і послідовними. Разом з тим, без об'єктивного розуміння причини і мети або з примусового тиску людина діє без натхнення і не продуктивно.

Дієва мотивація інколи спонукає студента працювати на такому рівні, на який ніхто і не сподівався. А недостатня мотивація не дає змоги студенту в повній мірі реалізувати свої можливості, свій потенційний рівень, навіть володіючи високими інтелектуальними ресурсами.

Таким чином, при інших однакових умовах щодо рівня здібностей, інтелектуальних можливостей, стану здоров'я, здатності до емоційної і соціальної адаптації різний рівень мотивації передбачає значні відмінності в успішності навчальних досягнень.

Такі вчені як В.В. Давидов, А.В. Петровський, Л.Б. Ітельсон, виділяють в мотивації такі джерела:

1. Внутрішні джерела: дослідницькі інтереси, потреба в інформації, потреба в пошуку. Брак інформації і діяльнісної позиції призводить до переживання негативних станів (апатія, нудьга тощо). Це ті джерела інформації, які мають здебільшого вроджений характер на відміну від джерел соціального генезу – пізнавальних і позитивних суспільних потреб (бути корисним для інших, бути успішним в діяльності тощо).

2. Зовнішні стимули: соціальні вимоги, очікування і можливості учня.

3. Особистісні джерела: установки, зацікавленість, погляди, світогляд, переконання, цінності.

Зорієнтованість студента на різноманітні напрями навчальної діяльності А.К Маркова іменує мотивами навчання. Дослідниця вважає, що можна виділити дві великі групи мотивів:

1. Мотиви, які пов'язані із сутністю навчальної активності і процесом її здійснення - пізнавальні мотиви.

2. Мотиви, які стосуються різних соціальних взаємодій учня з іншими людьми, а саме – соціальні мотиви.

Група пізнавальних мотивів поділяється на ряд підгруп:

1. Широкі пізнавальні мотиви, котрі спрямовують учня на отримання нових знань. Г.І. Щукіна виділила окремі рівні: інтерес до нових фактів, явищ, зацікавленість суттєвими властивостями явищ, до узагальнених висновків, до теоретичних положень, цінних ідей тощо.

2. Навчально-пізнавальні мотиви, які спрямовують студента на оволодіння шляхами пошуку нових знань: інтерес до прийомів самостійного здобуття знань, до методів наукового осягнення, до шляхів саморегуляції навчальної активності, раціонального планування праці тощо.

3. Мотиви самоосвіти (спрямованість на отримання додаткових знань).

Соціальні класифікуються на наступні підгрупи:

1. Широкі соціальні мотиви: спроби отримати знання, щоб бути корисним суспільству, почуття власної відповідальності за навчання, визнання соціальної значущості навчання доброї підготовки до професії.

2. Вузькі соціальні мотиви: отримати визнання з боку інших, бути в авторитеті, отримати похвалу. До таких мотивів відносять так звану «мотивацію благополуччя» – заслужувати тільки високі оцінки і схвалення з боку інших.

3. Мотиви соціального співробітництва (спрямованість на активну взаємодію з іншими людьми).

Дані види і рівні мотивів проходять в своєму становленні визначені етапи: актуалізація первинних мотивів, визначення на базі цих мотивів нових цілей,

позитивне підкріплення мотиву при впровадженні цих цілей, поява нових мотивів, ієрархічність різних мотивів.

Мотиви навчання розрізняють за динамічними та змістовими характеристиками. До змістових якостей мотивів належать особистісний смисл учіння, коли мотив здійснює не лише спонукальну функцію, а й має особистісну значущість, демонструє внутрішнє ставлення до процесу учіння. У цьому разі мотив вважається смислоутворюючим.

Змістовними якостями мотивів є:

- 1) особистісний зміст навчання учня;
- 2) дієвість мотиву;
- 3) місце мотиву в загальній композиційній структурі мотивації;
- 4) рівень усвідомлення мотиву;
- 5) незалежність виникнення і прояву мотиву;
- 6) міра поширення мотиву на певні предмети, форми завдань.

Дієвість даного мотиву виявляється в його реальному впливові на процес учіння, самостійність – в специфіці виникнення і розвитку мотиву, усвідомлення – у форматі рефлексного відношення учня до мотиву.

Динамічними характеристиками мотивів є:

1. Сила мотиву, швидкість його появи;
2. Стійкість;
3. Емоційне забарвлення [37, с. 57].

Дослідниця Л.І. Божович вказує, що для дитячих різних вікових періодів не усі мотиви мають рівносильну спонукальну силу. Деякі мотиви є провідними, вагомими, інші – вторинними, побічними, що не несуть важливого значення; які підпорядковані важливим мотивам [40, с. 104].

Дані мотиви можуть бути розділені на 2 значимі категорії. Одні з цих мотивів пов'язані із змістом самої навчальної активності і процесом її виконання; інші – з взаєминами дитини з навколишнім оточенням. До перших належать пізнавальні: інтерес учнів, потреба в розумовій активності і навчання новим умінням, навичкам і оволодіння знаннями; інші – пов'язані з прагненням дитини

до спілкування з іншими людьми, в їхній схвальній оцінці, з намаганням учня обійняти певне місце в системі суспільних відносин [10, с. 34-44].

Для більш наочного уявлення про різні типи мотивації пропонуємо до уваги таблицю, в якій зведені різні класифікації (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1

Види мотивів

№	Критерій класифікації	Види	Автор
1	Від характеру участі в діяльності	<ul style="list-style-type: none"> • відомі мотиви і • ті, що реально існують 	О.М. Леонтьєв
2	Від часу протяжності обмовлення діяльності	<ul style="list-style-type: none"> • віддалена мотивація • близька мотивація 	Б.Ф. Ломов
3	Від соціальної значущості	<ul style="list-style-type: none"> • соціальні • вузькоособистісні 	П.М. Якобсон
4	Від фактору включеності в саму діяльність або ті, що знаходяться поза нею	<ul style="list-style-type: none"> • широкі соціальні мотиви • вузькоособистісні • внутрішні • зовнішні 	Л.І. Божович
5	За спрямованість на різні сторони навчальної діяльності	<ol style="list-style-type: none"> 1. пізнавальні: <ul style="list-style-type: none"> • широкі пізнавальні мотиви • навчально – пізнавальні • мотиви самоосвіти 2. соціальні: <ul style="list-style-type: none"> • широкі соціальні мотиви • вузькі пізнавальні мотиви • мотиви соціального співробітництва 	А.К. Маркова

У дослідженні Н.Н. Власової описуються також 2 плани мотивації – довільний аспект і мимовільний. Довільна складова мотивації фіксується тоді, коли мотиви у студента зумовлені довільно без сторонньої допомоги та впливу. Мимовільний план спонук виявляється в тому випадку, коли мотиви спеціально хтось формує [19].

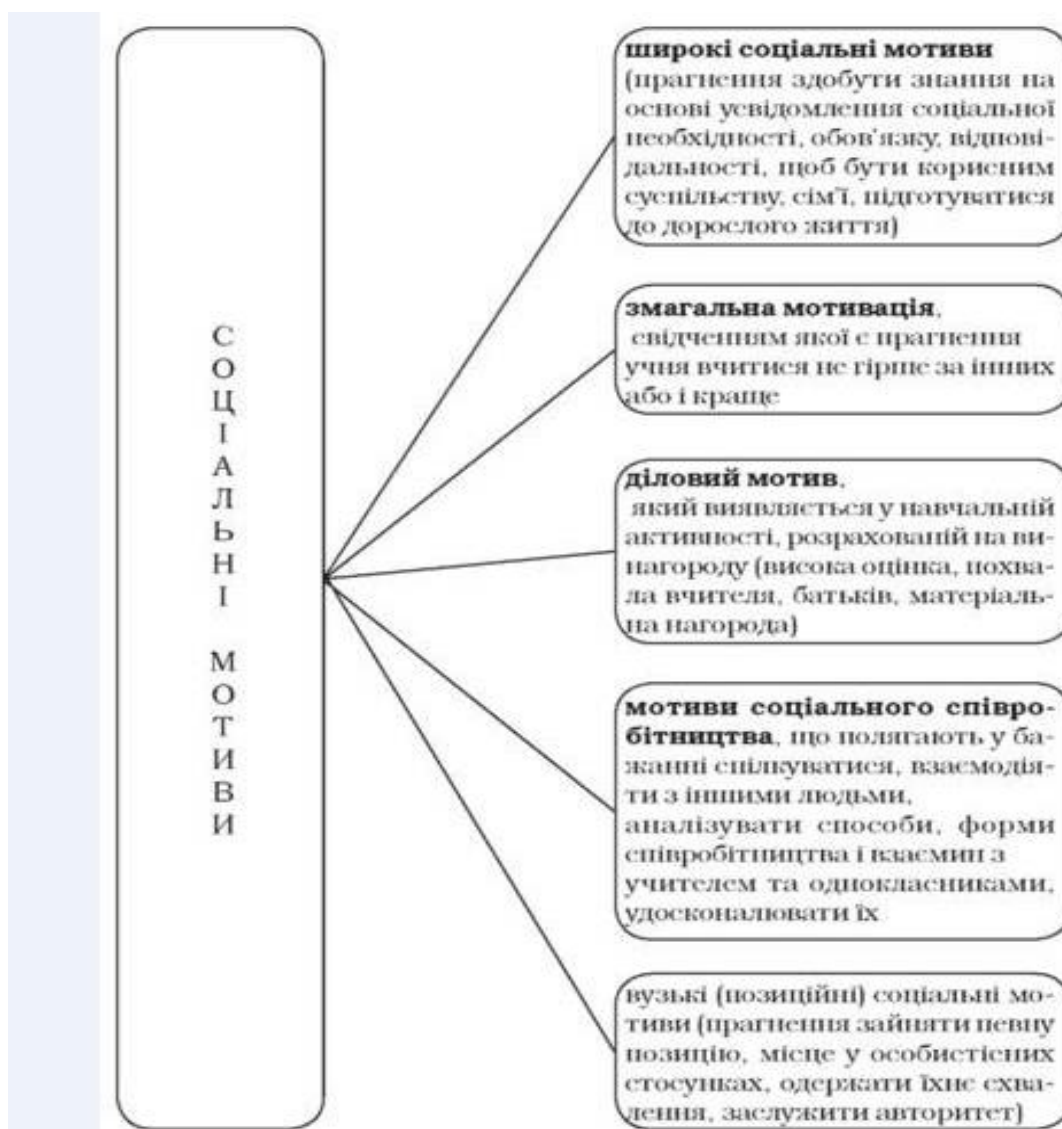

Рис. 1.1. Соціальні мотиви

В. Апелът виділив наступні мотиви учбової діяльності: соціальні (обов'язок і відповідальність, визнання соціальної значимості учіння, прагнення обійняти чітку позицію в оточенні, отримати їх схвалення); пізнавальні (спрямованість на здобуття нових знань, орієнтація на отримання способів здобування знань); комунікативні (спілкування з ровесниками, старшими людьми); і мотиви саморегуляції, тобто орієнтація на отримання додаткових знань і пізніше на побудову спеціальної програми самовдосконалення).

П.М. Якобсон виділяє декілька типів мотивації, які стосуються результатів учіння:

1) «негативна» мотивація, тобто це спонуки студента, які обумовлені визнанням певних невдач, які можуть трапитися, якщо не прикладати зусиль. Це можуть бути зауваження, докори, критики батьків, вчителів, однокласників. Подібна мотивація не веде до високих результатів;

2) мотивація, яка має позитивний характер, хоча теж має стосунок до мотивів, закладених поза самою діяльністю. У одному плані така позитивна мотивація викликається важливим для особи соціальним прагненням, наприклад, не порушити позитивне враження. Друга форма мотивації зумовлена особистісними мотивами: похвала оточуючих, шляхи до особистого успіху;

3) мотивація, що має місце в самій навчальній активності (істинна мотивація, що пов'язана з метою навчання, задоволення допитливості, подолання перепон, розумова ефективність та активність) [58, с. 227-230].

На думку А.К. Маркової і її співробітників існує три типи відношення учня до учіння:

1) негативне ставлення (вузькі та внутрішні мотиви вичерпуються інтересом до остаточного результату, відсутність уміння постановки цілей та подолання перешкод);

2) байдуже відношення, що характеризується невизначеністю в навчальному процесі;

3) позитивне ставлення, коли відзначається наявність допитливості, новизни, справжнього інтересу; розуміння та осягнення завдань та цілей, поставлених вчителем;

4) позитивне відношення, яке сигналізується зміною і додатковим визначенням завдань учителя; постановка сучасних цілей і виникнення нових мотивів;

5) позитивне або особисте ставлення, яке описується послідовністю та субпідрядністю; стійкістю і несхожістю мотиваційної сфери; регуляцією і гармонією між визначеними мотивами [44, с. 12].

1.3. Багатовекторність навчальної мотивації студентів

Однією з проблем оптимізації учбово-пізнавальної діяльності студентів є вивчення питань, пов'язаних з мотивацією навчання. Як засвідчують соціально-психологічні дослідження, мотивація навчальної активності змінює свою структуру, є динамічним явищем, залежить від великої кількості чинників: індивідуально-суб'єктивних особливостей студентів, якостей референтної групи, культурного, інтелектуального рівнів розвитку студентської групи тощо. З іншого боку, мотивація поведінки людини, виступаючи як психічне явище, завжди є віддзеркаленням поглядів, ціннісних орієнтацій, установок того соціального класу (групи, спільності), представником якого є людина.

Учбова мотивація інтерпретується як інтимний вид мотивації, включений в певну діяльність, – в даному випадку діяльність навчання, учбову діяльність. Вона зумовлена різними соціально-психологічними чинниками: рівнем організації освітньої системи, філософією навчального закладу; організацією освітнього процесу; формами і методами навчального процесу; організацією процесу взаємодії між студентами та викладачами; суб'єктивними характеристиками здобувача вищої освіти; індивідуально-психологічними особливостями викладачів; специфікою учбової організації.

Учбова мотивація характеризується визначеною спрямованістю, стійкістю і динамічністю. Л.І. Божович дослідила, що мотивація спонукає ієрархією мотивів, в якій переважаючими можуть бути або внутрішні (пізнавальні) мотиви, або широкі соціальні мотиви, які мають відношення місця учня в системі суспільних відносин [6].

Розглядаючи сферу мотивації стосовно навчання, А.К. Маркова наголошувала на ієрархічності її будови. До неї входять: потреба в навчальній діяльності, натхнення, емоційний фон, мета, сенс навчання, мотив навчання, ставлення і інтерес.

Провідними учбовими мотивами у студентів являються «професійні», «пізнавальні» і «особистісного престижу», менш значимі «прагматичні»

(отримати диплом про вищу освіту) і «пізнавальні». На різних навчальних курсах роль провідних мотивів змінюється.

Більш пізнавальні мотиви з'являються на старших курсах, до них доєднуються прагматичні, що пов'язані з необхідністю влаштуватися на роботу і заробляти гроші.

А.І. Гебос визначив фактори, які сприятливо впливають на формування у студентів позитивного ставлення до навчання:

- усвідомлення близьких і віддалених цілей навчання;
- розуміння щодо змістовної і прикладної важливості отриманих знань;
- емоційне забарвлення поданого дидактичного матеріалу;
- демонстрація перспективності даних знань;
- професійна важливість і потрібність навчального матеріалу;
- проблемно-пошуковий метод навчання;
- наявність допитливості, цікавості і „пізнавальної психологічної атмосфери» в студентській групі [38, с. 266].

В працях Є. Ільїна виділяються наступні фактори мотивації навчання:

1. Освітня діяльність заради самих знань, без наявності особливої радості від діяльності і без зацікавленості до предмета.
2. Дидактичний процес без особистої включеності.
3. Навчання для соціального підтвердження.
4. Дидактичний процес заради успіху, або через мотивацію уникнення невдачі.
4. Педагогічний процес під примусом.
5. Навчання, в основі якого суспільні норми.
6. Досягнення мети в основі навчального процесу.
7. Соціально орієнтоване навчання, яке ґрунтується на соціальних вимогах [38, с.253].

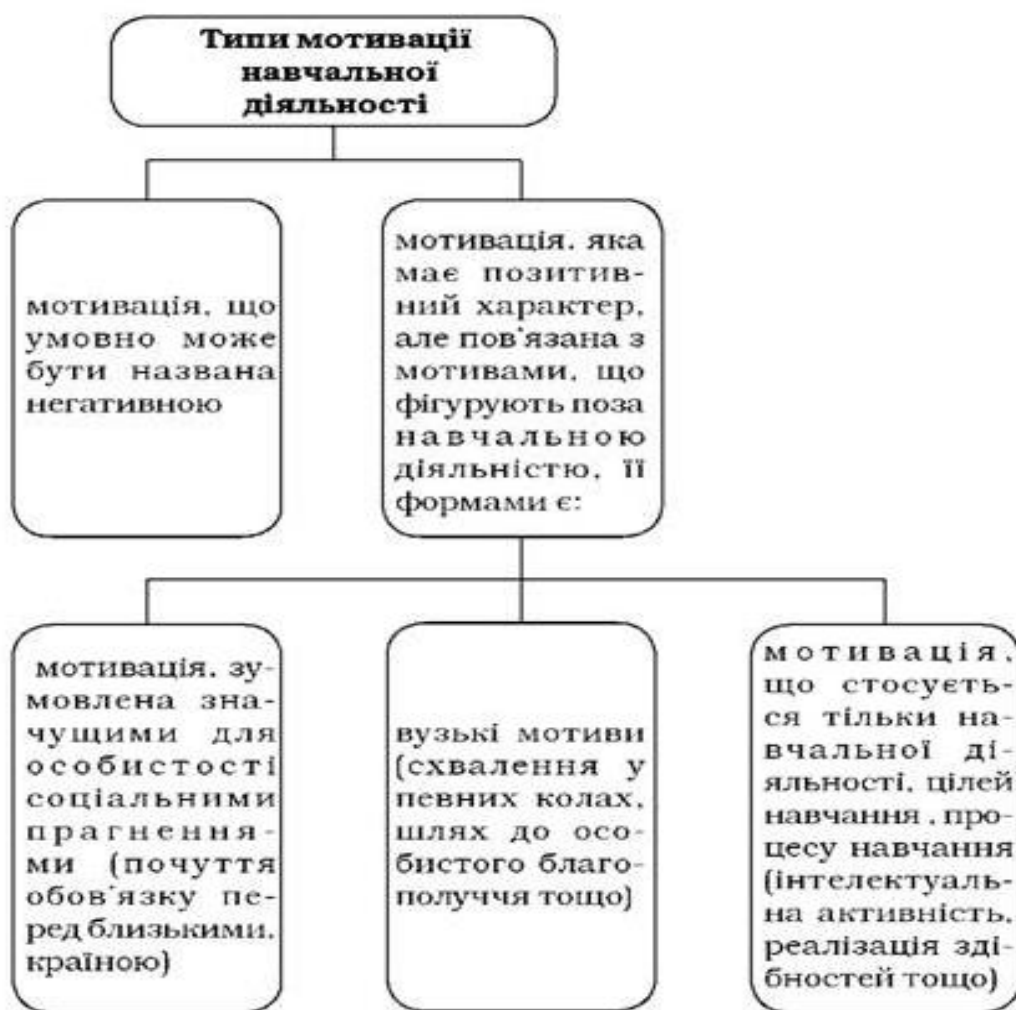

Рис. 1.2. Типи навчальної мотивації

Навчальна діяльність здобувачів вищої освіти має характерні особливості, зокрема:

- навчальна діяльність обумовлюється розумінням значимості професійних знань і вмінь, тобто має професійну спрямованість, стосується розвитку компетентності;
- завданням студента є вивчення основ професійних предметів, знання інструменту діяльності, методів дослідження, шляхів здійснення професійних завдань і реалізації соціальних ролей;
- визначені засоби навчальної діяльності (основна та додаткова наукова література, методичні посібники, підручники, ресурси Інтернет, мультимедійне забезпечення, лабораторні і технічні засоби навчання, спілкування з учасниками навчального процесу);

- навчання студента проходить в чітко визначених умовах (термін навчання і графік навчального процесу, зміст навчальної діяльності визначається навчальними планами і освітньо-професійними програмами, режим роботи вишу та ін.);

- у сучасного студента в умовах Болонського процесу суттєво збільшується кількість самостійної роботи (самостійний пошук дидактичного матеріалу, відбір необхідної інформації, виконання проєктів, складання презентацій, здійснення професійних завдань під час проходження практики, апробація наукових досліджень);

- навчання у виші – процес напружений, який вимагає від здобувача високої включеності в навчальний процес, високого свідомого й активного відношення, підвищеного інтелектуального рівня, зосередженості і обсягу уваги, підвищеної мобілізації вольових ресурсів і високої працездатності, оптимальної самоорганізації, планованого раціонального розподілу часу;

- складність навчально-професійної ситуації може призводити до психічного і фізичного перевантаження, психофізіологічного виснаження, виникнення стресових ситуацій, екзаменаційного стресу зокрема.

Н.Б. Нестерова, проводячи дослідження навчально-пізнавальної активності студентів виділила такі 3 етапи в навчальному процесі:

Перший етап, що відповідає 1 року навчання характеризується високими професійними і учбовими мотивами, захопленнями вступом, високими сподіваннями.

Другий етап, що припадає на 2 або 3 навчальний курс характеризується загальним зниженням інтенсивності мотиваційних спонук.

Третій етап, що припадає на IV-V курс, відзначається відновленням інтересу до професії, розвитком мотивації, проявою більшості професійно-орієнтованих предметів. Зростає ступінь усвідомленого ставлення до професії і інтеграції мотивів навчання [38, С. 26].

Е.Ф. Зеєр виділив наступні типи здобувачів вищої освіти за професійною спрямованістю:

Перший тип – здобувачі з позитивною професійною зорієнтованістю, у яких прослідковується відповідність інтересів відповідно до обраної професії.

Другий тип – здобувачі професії, які не визначилися в своєму професійному виборі. Такі студенти часто не мотивовані до пізнавальної діяльності і стикаються із ризиком бути неуспішними або виключеними за неуспішність.

Третій тип – здобувачі з негативним ставленням до професії. Вибір продовжувати навчання пов'язаний із бажанням мати документ про вищу освіту, відповідати суспільним вимогам. Таким чином, як видно з останньої типізації, здобувачі вищої освіти відрізняються вмотивованістю до учбової діяльності.

Відомо, що навчальна діяльність полімотивована, оскільки навчальний процес здійснюється не в особистій ізоляції, а в складному комплексі переплєтених соціальних процесів. Отже, одними з провідних мотиваційних компонентів учіння є пізнавальні і професійні мотиви, взаємообумовлений зв'язок яких складає динаміку трансформацій внутрішніх і професійних мотивів студента. Тому мотивація у здобувачів вищої освіти впродовж навчального процесу у виші зазнає змін, тобто мотивація характеризується певною динамікою впродовж учбового періоду.

Отже, навчальна діяльність здобувачів вищої освіти є полімотивованою, своєрідною стосовно ставлення студентів різних навчальних років до самого навчання, вимагає багато часу на самостійну підготовку, критичного осягнення навчального матеріалу, багатовекторного підходу до розв'язання проблем, характеризується пошуковою та творчою активністю.

Від наявності мотивації до навчального процесу у виші залежить процес професійного самовизначення і становлення фахівця, який полягає в усвідомленні особистістю себе як суб'єкта визначеної професійної діяльності. А якраз мотивація служить самим процесом усвідомлення важливості задоволення потреб і реалізації професійних планів. Тому професійне становлення вдало відбувається при умові внутрішньої включеності, а саме за наявності пізнавальної мотивації.

Стійкі внутрішні мотиви є умовою успішного освоєння професії, формування професійно-важливих якостей майбутнього фахівця.

Висновки до розділу I

Мотивація навчання є неодмінною умовою його успішного проходження та фактором професійного становлення.

Узагальнюючи наукові трактування О.М. Леонтьєва, С.Л. Рубінштейна, З.З. Занюк, Е.П. Ільїна, А.К. Маркової, мотивація – це складна, багатоступенева система спонукань індивідуальності, її основна компонента, що включає спрямованість, потребнісно-мотиваційні аспекти, зацікавленість, ідеали, установки, соціальні очікування, характерологічні конструкти: прагнення, норми, ціннісні орієнтації, емоційно-вольові структури, переживання задоволення потреби та різноманітні соціально-психологічні якості і т.д.

Значимими є такі параметри мотивації навчальної діяльності, як її стійкість, зв'язок з рівнем інтелекту, пізнавального розвитку і способами та методами навчальної діяльності. Проблема мотивації є однією з найважливіших детермінант успішності у досягненні навчальних результатів. До динамічних параметрів мотивів належать: стійкість, сила мотиву, емоційне забарвлення, швидкість виникнення.

Навчальна діяльність студентів полімотивована наступними чинниками: пізнавальними (внутрішніми), соціальними, вузькими пізнавальними мотивами, мотивами соціального співробітництва.

Залежно від рівня розвитку професійної спрямованості, здобувачів вищої освіти можна класифікувати так: I тип – студенти з позитивною професійною спрямованістю, II тип – студенти, які цілком не визначились у своєму професійному ставленні, III тип – студенти з негативним ставленням до професії.

Пізнавальні (внутрішні) мотиви є умовою професійного самовизначення, успішного опанування професією, перспективного розвитку фахівця і є його особистісним ресурсом на шляху самоактуалізації.

РОЗДІЛ II. ДІАГНОСТИЧНЕ ВИВЧЕННЯ СПОНУКАЛЬНОЇ СФЕРИ СТУДЕНТІВ

2.1. Методика проведення констатувального експерименту

Мотиваційна сфера студентської молоді є надзвичайно важлива проблематика, яка потребує ретельного вивчення. Для дослідження даної тематики ми застосували комплексний підхід, який передбачав спостереження, методи опитування (анкетування, бесіди з студентами та викладачами), констатувальний експеримент, опитувальники.

Для дослідження мотиваційної сфери особистості було застосовано дві психодіагностичні методики. Перша діагностична процедура спрямована на дослідження мотивації навчальної активності здобувачів вищої освіти – методика „Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів” за авторством А. А. Реана і В. А. Якуніна. Інша методика, зорієнтована на визначення нахилу до певного виду професійної діяльності – це „Опитувальник професійної готовності”, яку розробила Л. Н. Кабардова.

Окрім того, нами була запропоновано авторське анкетування сучасних студентів на предмет зацікавлення процесом навчання, зокрема в умовах дистанційної освіти в період пандемії.

Дослідження проводилися на 2-х факультетах Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя (ТНТУ): факультет економіки та менеджменту (ФЕМ), спеціальність маркетинг та менеджмент, факультет комп’ютерно-інформаційних системі програмної інженерії (ФІС). Вибірка складала 82 студенти, з яких 52 студентів-економістів груп спеціальностей «Маркетинг», «Менеджмент» і 30 студентів груп спеціальності «Комп’ютерні технології» факультету комп’ютерно-інформаційних системі програмної інженерії.

Для того, щоб з’ясувати, що спонукає студентів вчитися, які мотиви навчання для них є переважаючими, ми провели дослідження в області мотиваційної сфери. Методика „Вивчення мотивів навчальної діяльності

студентів” А.А. Реана і В.А. Якуніна (Додаток А) застосовується для діагностики мотивації навчальної позиції, визначення переважаючих типів мотивації. В її основу покладена концепція про внутрішню й зовнішню мотивацію. Про внутрішній бік мотивації слід говорити, коли для особистості має значення навчальна діяльність сама по собі, тобто здобути глибокі знання, отримати інтелектуальне задоволення. Якщо ж в основі мотивації навчальної діяльності лежить прагнення до задоволення інших потреб, зовнішніх стосовно змісту самої діяльності (отримання стипендії, похвала), то в цьому випадку прийнято говорити про зовнішню мотивацію.

В даній методиці потрібно вибрати 5 найбільш значимих мотивів і прорангувати їх. Перше місце відповідає максимальній значимості мотиву, п’яте – мінімальній значимості мотиву.

Опитувальник професійної готовності (ППГ) Л.Н. Кабаргової має в основі принцип самооцінки студентами одночасно своїх здатностей у реалізації певних вмінь в галузі навчання, трудової діяльності, у творчих заняттях, в комунікації, власного реального, пережитого й синтезованого в особистому досвіді емоційного ставлення, що виникає при виконанні запропонованих в опитувальнику видів діяльності та переваги або відсутність бажання виконувати дані види діяльності у професійному плані.

У методиці діагностується схильність до 5-ох видів професійної спрямованості: „Людина – Природа”, „Людина – Техніка”, „Людина – Людина”, „Людина – Знакові системи”, „Людина – Художній образ”.

Досліджуваному слід прочитати кожне запитання опитувальника і дати 3 відповіді з позиції знань і вмінь, ставлення до діяльності і бажання її виконувати і оцінити їх у балах, від 0 до 2.

Коли оцінюється вміння двома балами, то підкреслюється тільки те, що успішно зроблено, а нулем те, що зроблено погано, і те, що взагалі не вмієте робити.

Отже, за допомогою опитувальника ППГ досить легко можна визначити обґрунтованість або необґрунтованість професійних нахилів студента.

2.2. Організація та проведення анкетування

Анкета містила 45 питань. Кількість респондентів, які брали участь на платній основі – 46,5 %, а на державній – 53,5%. У даному опитуванні були поставлені цілі дослідити: мотивацію студентів; їхнє ставлення до дистанційного навчання; до стилю викладання викладачів та до предметів; стосунки у групах; опрацювання студентами матеріалу; позитивні та негативні аспекти навчального процесу.

Цікавим аспектом нашого анкетування було визначити яка мотивація переважає, зовнішня чи внутрішня мотивація.

Дуже важливою у навчанні є мотивація. Щодо зовнішньої, у першу чергу варто виділити репутацію – понад 80% опитаних відмітили, що для них важливо виглядати якнайкраще у очах викладачів та одногрупників.

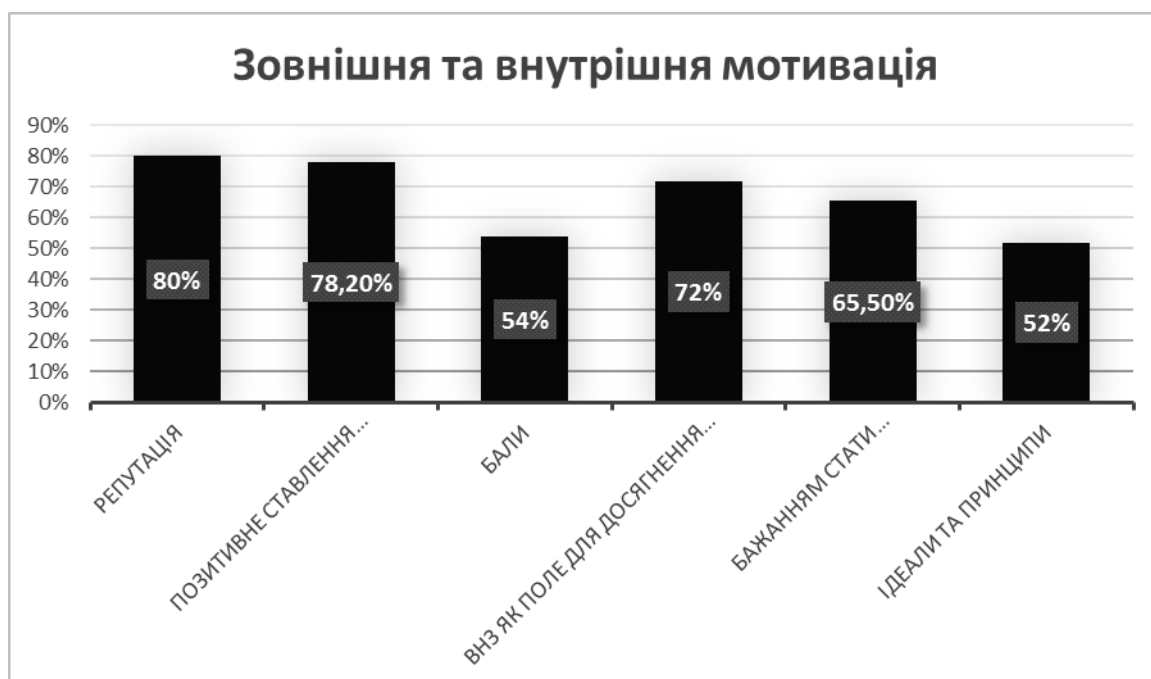

Рис. 2.1. Види мотивації сучасних студентів

78,2% що їхній мотивації сильно сприяє позитивне ставлення викладачів та їхня похвала, у такому випадку студенти стараються їх не розчарувати, що мотивує їх вчитися наполегливіше. Звісно, є й такі студенти, які вчать всупереч

викладачеві, якщо стосунки не вдалися. І їх мотивує те, що викладач заздалегідь налаштований критично і не упустить можливості знайти недолік у його підготовці. Таких є 28% студентів, яких подібні труднощі мотивують. Також не менш важливим стимулом є бали, які ієрархічно розміщують студентів за успішністю: 54% опитаних засвідчують, що конкуренція їх мотивує.

Щодо внутрішньої мотивації, то 72% розглядають навчання у ВНЗ як поле для досягнення цілей. Цілі стають мотиваторами для відповідного рівня самооцінки, самоповаги. 65,5% змотивовані бажанням стати компетентними спеціалістами, а ще 52% з усієї вибірки штовхають уперед їхні ідеали та принципи.

На нашу думку, важливими у навчальному процесі є стосунки в групі.

Дуже наочно стосунки в групах опитуваних характеризують результати питання "Чи допоможете Ви своєму одногрупникові підготуватися до перездачі, якщо він провалить екзамен?": 54,7% готові допомогти, якщо знаходяться у хороших стосунках із цією людиною, а 43% готові це зробити за будь-яких обставин. І лише 2,3% відмовили б. Тобто, за даними опитування, у групах спостерігається клімат, що сприяє взаємодопомозі.

Також 38,5% відмічають, що у навчальному процесі для них мають велике значення одногрупники-друзі і часто виступають мотиватором, щоб відвідувати пари.

54,7% студентів визнають, що є залежними від атмосфери у групі, що сварки чи позитивні події між одногрупниками справляють на них відповідне враження. Ці студенти є емотивними щодо групи, бо вона є для них це достатньо важливо. Однак доволі велика частка (45,3%) говорить, що для них це не є важливим. Тобто ці студенти є відокремленими і не доповнюють цілісність групи.

Завданнями нашого анкетування було оцінити мотивацію навчатися за умов дистанційне навчання, в умовах пандемії, коли більше року студенти навчаються лише через технічні засоби в онлайн-режимі.

Результати анкети показали, що більшість студентів схильні позитивно відгукуватися про дистанційне навчання: 50% опитаних відповіли, що воно їх

повністю влаштовує, і у цього є три основні причини: наявність часу та грошей, які не витрачаються на дорогу, зручність роботи з матеріалом у електронному вигляді, а також домашній комфорт.

Дистанційне навчання

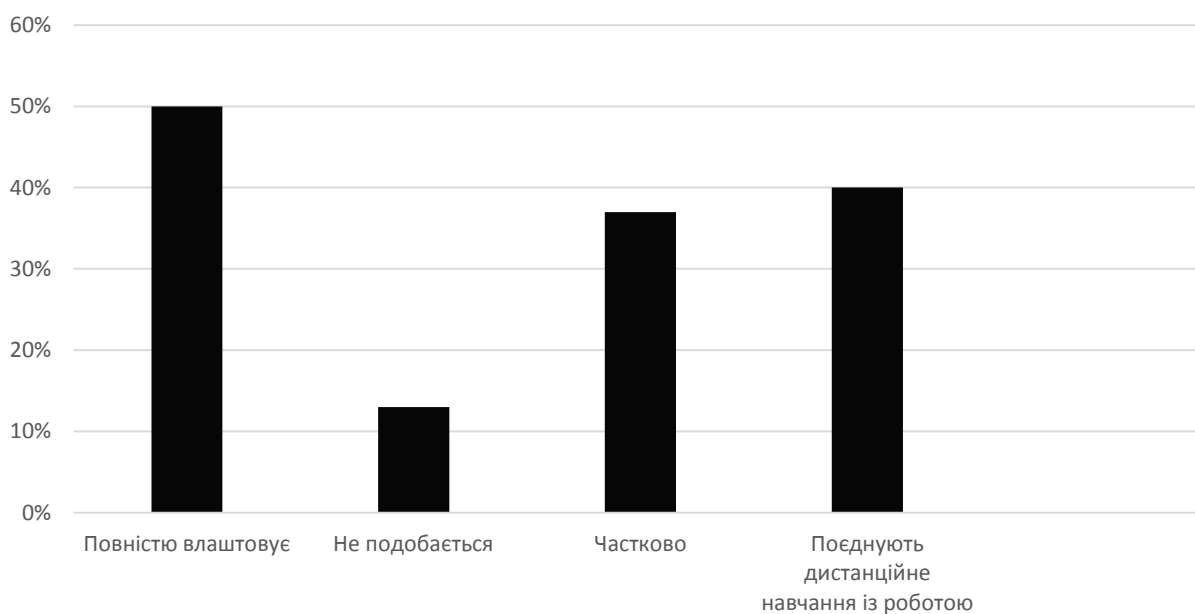

Рис. 2.2. Ставлення до дистанційного навчання

13% - що дистанційне навчання їм не подобається, тому вони хочуть швидше перейти на аудиторне. Серед основних недоліків були виділені наступні: відсутність живого спілкування, надто довготривале перебування удома, а також проблеми з мережею/технікою.

37% - що частково, тобто ця категорія студентів погоджується з обома попередніми. Згідно з результатами питання «Чи поєднуєте Ви навчання із роботою?», можна зробити висновок, що більшості студентам подобається дистанційне навчання, тому що воно дозволяє без будь-яких проблем паралельно працювати. А студентів, що працюють, є аж 40%.

Стосовно стилю викладання, ролі викладачів та предметів. Стиль викладання, викладачі та інформація, яку отримують студенти під час навчання, є одними з найважливіших складових для становлення фахівців.

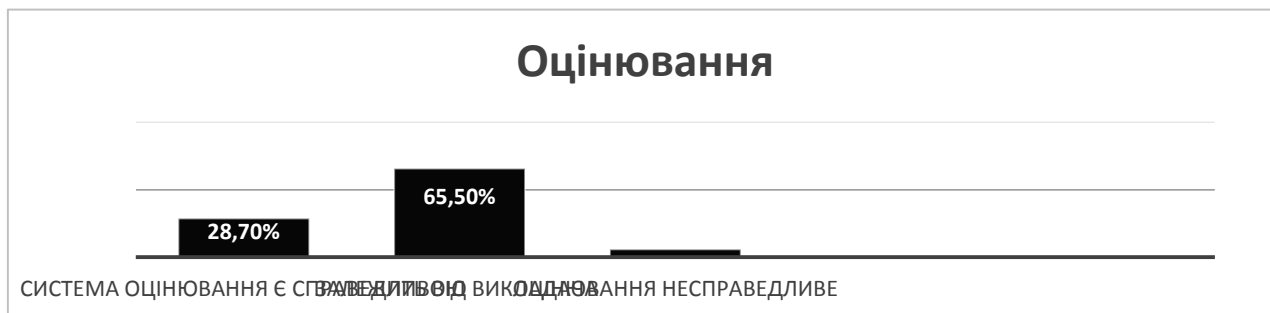

Рис. 2.3. Об'єктивність оцінювання

Про якість навчання у ВНЗ також свідчить те, чи всі предмети, які в ньому викладаються, є необхідними для майбутньої професії. Проаналізувавши опитувальник, були отримані наступні дані: 32% вважають, що всі предмети є необхідними, однак 61% був би не проти вилучити з навчальної програми декілька з них.

Оцінюючи, що саме негативно впливає на якість навчання, 16,1% відповіли, що відсутність часу заважає зосередитись та якісно вивчити необхідні предмети, 15% респондентів звинувачують життєві обставини, 11,5% скаржаться на університет, однак більшість студентів (56,3%) обрали відповідь, що все залежить від них. Це свідчить про високий рівень інтернальності серед студентів.

Щодо задоволеності студентами навчанням: 56,3% опитаних задоволені, проте визнають, що у нього є незначні недоліки, які варто було б виправити. Ще 36,8% задоволені повністю. А решта студентів ставляться до навчання байдуже.

Оцінювання – це один із найважливіших чинників зовнішньої мотивації. І якщо воно функціонує абияк, це може мати негативні наслідки на успішності молоді. 28,7% зазначили, що система оцінювання є справедливою, 65,5% вважають, що це залежить від викладача, і лише 5,7% – що оцінювання несправедливе.

Матеріал, який студенти опрацьовують під час лекцій, це один з найважливіших підпунктів, що сприяє становленню майбутніх фахівців. 76% відповідають, що вони цілком задоволені матеріалом: його обсягом і тим, як він подається. 14% – теж, але окрім цього повідомляють, що викладачі залишають

надто багато на самостійне опрацювання. І лише 10% студентів недостатньо матеріалу, який їм пропонується.

Багато що залежить від викладача, адже його ставлення до студента може або покращити, або погіршити його результати. 78,2% студентів згодні з цим твердженням: викладач суттєво впливає на їхню учбову діяльність. Решта ж (21,8%) відповіли інакше: їм байдуже.

Проаналізувавши якість матеріалу та стиль викладання, більшість студентів оцінюють їх як «вище середнього». Поставлені питання та отримані відповіді дали зрозуміти наступне: оцінку «відмінно» дали якості матеріалу 16,1% опитаних, а стилю викладання – 25,3% , «Задовільно» – 59,8%, при цьому стиль викладання набрав 41,9%, «Середньо» – 18,4% і стільки ж набрав стиль викладання, «Нижче середнього» – 3,4, стиль – 10,3%, «Низько» – 2,3, стиль – 4,6%.

Існує позитивна кореляція між стилем викладання та якістю матеріалу: тобто приблизно стільки, скільки оцінило матеріал «відмінно», стільки відмітило так само й стиль викладання. У випадку із «Задовільно», «Середньо» і т.д. прослідковується та ж закономірність.

Опрацювання матеріалу

Без зовнішнього контролю студенти схильні не проявляти ініціативу на підготовку. Так, 85,1% студентів не готуються до пари, якщо викладач не давав конкретного завдання. Однак, якщо завдання було дане, 79,4 виконують його. Хоч і більшість студентів готуватимуться у випадку необхідності, спостерігається односторонність ініціативності.

Рис. 2.4.Прояв ініціативності студентів

Також важливим є те, коли виконується домашнє завдання. Лише 11,6% виконують одразу, а решта схильні затягувати.

Зацікавлені студенти у своїй майбутній професії схильні додатково опрацьовувати матеріал – вони шукають різні шляхи підвищення рівня своїх знань: тих, що надають перевагу читанню додаткової літератури, є 21,8%, тих, що ходять на курси – 8% використовують свої знання на практиці – 35,6%. Решта (32,2%) повністю довіряють університету, тому вчать лише те, що пропонується у ньому.

Щодо списування – лише 21% студентів вважають це неправильним і принципово не користуються чужими напрацюваннями. Без жодних моральних бар'єрів це здатні зробити 15% студентів. У крайніх випадках готові списувати 60,5, а 3,5% – у випадку, якщо завдання їх не цікавить.

Підготовка до іспитів. Готуються до них завчасно 49% опитаних. Доволі мало, адже іспит – це тотальна перевірка знань, і якщо лише половина дбає про своє благополуччя заздалегідь, то у останній момент готуються 31,4%. Ще 19,6% взагалі не готуються, 9,4 з яких сподіваються, що їм пощастить. Також окремі студенти відмітили, що надіються на те, що викладач бере хабарі.

Що позитивного або негативного було в навчальному процесі? Серед негативного можна виділити, що апатія до навчання спостерігається у 88% опитаних: у 9,3% часто, у 64% вона тотально залежить від життєвих обставин, а 14% страждають від неї постійно. Є така гіпотеза, що саме на цю категорію (64%) сильно повпливав карантин та необхідність сидіти удома, оскільки є такі студенти, для яких університет – це чи не єдиний осередок активного соціального життя, тому втрата його могла додати їм депресивності та апатичності. Також поширеним явищем є втома після пар. Лише 3,5% студентів відповіли, що не втомлюються, а решта втомлюються постійно (17,4%), у більшості випадків (38,4%) та інколи (40,7%). Деякі з досліджуваних пояснюють це постійним сидінням біля монітору.

Майже 70% вважають, що в їхніх університетах є зайві дисципліни і що затрачені зусилля на їхнє вивчення того не варті. Щодо окремих відгуків, то є

студенти, які скаржаться на хаотичне розміщення матеріалів на курсах дистанційного навчання.

Позитивним є те, що стипендія стимулює студентів державної форми навчання до наполегливішої роботи. 82,8% студентів зацікавлені у навчальному процесі. 80,4% взагалі готуються до екзаменів. 55,2 % студентів адекватно реагують на свої помилки, та стараються їх виправити, а не впадають у відчай та втрачають бажання вчитися, як 19,5%.

2.3. Обробка результатів емпіричного дослідження, інтерпретація отриманих даних

За даними дослідження отримані наступні результати. Перші місця розподілили між собою мотиви (по курсах у відсотках), які подані у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Мотив першого рангу навчання студентів у ВНЗ

№	Список мотивів	Маркетинг, %	Комп'ютерні технології, %
1	Стати висококваліфікованим спеціалістом	50	20
2	Отримати диплом	25	13
3	Успішно продовжити навчання на наступних курсах		3,3
4	Успішно вчитися, здавати екзамени на „добре” і „відмінно”		10
5	Постійно отримувати стипендію		3,3
6	Набути глибокі і міцні знання	8,33	26,6
7	Бути постійно готовим до наступних занять		
8	Не запускати вивчення предметів навчального циклу		3,3
9	Не відставати від одногрупників		
10	Забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності		10
11	Виконувати педагогічні вимоги	8,33	
12	Досягнути поваги викладачів		
13	Бути прикладом для одногрупників		6,6
14	Добитися схвалення батьків і оточуючих	8,33	
15	Уникати осуду і покарання за погане навчання		
16	Отримати інтелектуальне задоволення		3,3

Як бачимо для студентів групи ПМ (маркетинг) на першому місці є мотив стати висококваліфікованим фахівцем (у 50% опитаних). Цей мотив можемо віднести до внутрішнього мотиву, оскільки основною спонукальною силою навчання є прагнення до отримання нових знань з метою самоствердження та самовдосконалення. У здобувачів вищої освіти групи КТ також спостерігається високий бал за даним мотивом (у 20%), проте перевагу вони надали мотиву під №6 – здобути фундаментальні знання (26,6%). Даний мотив є фундаментальним і

виявляється в кожній особистості індивідуально. Визначається як актуальний мотив для задоволених своєю діяльністю, і які прагнуть пізнавати завжди щось нове. Зокрема з меншим відсотком (8,33%) даний мотив був відмічений на першому місці і у студентів групи ПМ. Відзначений, обома спеціальностями, мотив отримати документ про закінчення вищої школи (25% і 13% відповідно). Отримання диплому є формальним і дуже дієвим стимульним фактором, який поєднує бажання належно вчитися, схвально ставитися до себе за вміння завершувати розпочату справу до позитивного завершення, а також отримувати похвалу, не порушити гештальт, виправдати очікування батьків. Для студентів (3,3%) групи КТ учбовим мотивом на першому місці є мотив отримати пізнавальне задоволення. У такої категорії молодих людей переважаючою мотивацією є інтелектуальна активність та дослідницький інтерес. Такі студенти при вдалому засвоєнні навчального змісту, успішній наукованості можуть бути віднесені до групи інтелектуально здібних за класифікацією Марини Холодної. Потреба відчувати себе розумним, компетентним, фаховим дещо.

2 місце розділили між собою мотиви (по навчальних курсах у процентах), відсоток розподілу яких поданий у таблиці № 2.2.

Щодо розподілу другого місця між мотивами, відзначається суперечність у виборі. Майже кожен мотив був відзначений, і це свідчить про значимість кожного із них. По 16,6% підраховали, від студентів групи ПМ такі мотиви як: отримати диплом; відмінно вчитися, складати іспити на „добре” і „відмінно”; успішно здійснювати майбутньої професійну діяльність; отримання похвали від викладачів. Перелічені мотиви підкріплюється здебільшого зовнішніми стимулами. Зорієнтованість на отримання позитивних оцінок може бути як особистим бажанням студента досягнути високого рейтингу, бути конкурентоспроможним, бути соціально схвалюваним, зокрема і може бути вимогою, припустимо, з боку батьків, включається мотив престижу. Щодо прагнення здобувати позитивні оцінки, це може бути пов'язано з прагненням отримувати стипендію, що задовольняє матеріальні потреби студентів, і

відповідає за їх матеріальну незалежність від батьків у розподілі коштів на власний розсуд.

Таблиця 2.2

Мотив другого рангу навчання студентів у виші

№ мотиву	Менеджмент, %	Комп'ютерні технології, %
1	8,33	23,3
2	16,6	6,6
3	8,33	6,6
4	16,6	3,3
5		13,3
6	8,33	20
7		
8	8,33	
9		6,6
10	16,6	6,6
11		
12	16,6	3,3
13		
14		13,3
15		
16		6,6

Отримання матеріальної винагороди, якою є стипендія для студентів є дієвим стимулом, а для інших основним. Отримання поваги викладачів об'єднується із мотивом самореалізації, у цій взаємодії зростає самооцінка студента, зокрема прагнення відповідати навчальному рейтингу на високому рівні. По 8,33% отримали мотиви під номерами 1, 3, 8. У студентів групи КТ, то найвищий відсоток опитуваних що обрали друге місце обрали мотиви під номером 1 (23,3%) та №6 (20%). Ці мотиви належать до внутрішніх, тому що зумовлені власне внутрішньою стороною особистості до діяльності, бажанням до здобуття фундаментальних знань, сприяють до переживання задоволення від діяльності, викликають цікавленість, підвищують самооцінку особистості. Мотиви під номерами 5 і 14 отримали по 13,3%. Дані мотиви стосуються поверхневого отримання знань, погіршення творчої активності, зацікавленість навчальною діяльністю значно зменшується, якщо пропадають зовнішні стимули.

6,6% студентів значимими спонуками є здобуття диплому, результативне продовження навчання на бакалавраті, бути успішним в обраній професійній діяльності, переживання інтелектуального задоволення, мотив не бути в хвості одногрупників.

На третьому місці у здобувачів двох спеціальностей в однаковій мірі (16,6%) відзначений мотив 10 – успішно здійснювати майбутню професійну діяльність (таблиця 2.3). Для 25% студентів групи маркетологів, і 13,3% студентів групи комп'ютерні технології на третьому місці домінує мотив стати висококваліфікованим фахівцем.

Таблиця № 2.3

Мотив третього рангу навчальної діяльності студентів

№ мотиву	Менеджмент, %	Комп'ютерні технології, %
1	25	13,3
2		10
3	8,33	10
4	8,33	16,6
5		6,6
6	16,6	
7		3,3
8	8,33	3,3
9		
10	16,6	16,6
11		
12	8,33	16,6
13	8,33	
14		6,6
15		
16		6,6

Як видно результати по навчальних групах коливаються, приступаючи до інтерпретації результатів за четвертим місцем, відзначається тенденція до вибору тих спонук, які стосуються зовнішніх мотивів (таблиця 2.4). До них належать: схвалення батьків, отримання поваги викладачів, стипендія. Найвищий показник у групі ПМ набрав мотив 3 (успішно продовжити навчання на бакалавраті), а студентів групи КТ 16,6% є мотив отримання схвалення батьків і визнання оточуючих.

Мотив четвертого рангу навчання студентів у ВНЗ

№ мотиву	Менеджмент%	Комп'ютерні технології%
1		10
2	16,6	10
3	25	13,3
4	8,33	3,3
5		
6	16,6	6,6
7		6,6
8		
9		
10		13,3
11		
12	8,33	3,3
13	8,33	3,3
14	16,6	16,6
15		
16		10

У таблиці 2.5, запропоновано розподіл мотивів на п'ятому місці. Видно, у студентів групи КТ, у порівнянні із маркетологами відстежується тенденція до вибору зовнішніх мотивів. Вищий показник студентів (16,6%) характеризується мотивами: отримувати стипендію, досягнути схвалення батьків і визнання оточуючих, отримати документ про здобуття вищої освіти.

Отже, такі важливі дві групи мотивів як зовнішні, так і внутрішні є фундаментальним компонентом навчальної діяльності здобувачів вищої освіти і відіграють провідну роль в освітньому процесі. Перевага пізнавальною або іншими словами внутрішньої мотивації свідчить про те, що студенти здійснюють діяльність заради неї самої, а не для суто отримання досягнення будь-яких зовнішніх нагород. Важливий насамперед інтерес до самого процесу навчання, схильність обирати складні завдання, що позитивно відзначається на розвитку їх інтелектуальних процесів.

Мотив 5 рангу навчальної діяльності студентів

№ мотиву	Менеджмент%	Комп'ютерні технології%
1	8,33	6,6
2	8,33	13,3
3	16,6	3,3
4	8,33	
5		16,6
6	8,33	6,6
7		
8		
9		
10	25	6,6
11		3,3
12		6,6
13		
14	16,6	16,6
15		6,6
16	8,33	13,3

У таблиці 2.6 подано усистематизовані результати частоти вибору 16 мотивів. Як видно з таблиці найчастіше обирають мотиви 1 (стати професійним спеціалістом), під номером 6 (здобути фундаментальні знання), 2 (отримати документ про вищу освіту), мотив 10 (виконувати професійно майбутню професійну діяльність).

Таблиця 2.6

Частота вибору мотивів студентами

№ мотиву	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Група БК(к-сть студентів)	11	9	6	5	0	7	0	2	0	7	1	5	2	5	0	1
Група КТ(к-сть студентів)	24	15	11	9	12	18	3	2	2	16	1	9	1	15	2	9
Всього	35	24	17	14	12	25	3	4	2	23	2	14	3	20	2	10

Усі мотиви вище зазначені належать до внутрішніх мотивів, окрім мотиву отримати диплом, і є свідченням особистісної зацікавленості у майбутній професійній діяльності.

Варто зазначити, що мотиви отримувати стипендію, готовність до практичних занять, не поступатися в навчанні одногрупникам, не були обраними студентом маркетологом. Це є свідченням того, що їм не є найважливішими зовнішні мотивуючі стимули, що не є підтвердженням для групи КТ. 40% здобувачів групи КТ обрали мотив 5 (отримати стипендію), 50% – добитися схвалення батьків і оточуючих, тоді як лише для 16,6% маркетологів цей мотив має значиму роль в процесі навчання. Хоча для меншості студентів групи ПМ 8,3%, і уже для 30% групи КТ провідне місце відводять мотиву отримати розумове задоволення в процесі навчальної діяльності.

За результатами проведення опитувальника Л.М. Кабардової нам вдалося отримати наступні показники (таблиця 2.7).

В 69% респондентів групи ПМ (спеціальності маркетинг) високі оцінки позитивного відношення до професії „людина - людина” об’єднуються із високими показниками за пунктом «бажання працювати» і «вміння». Це свідчить про наявність практичного досвіду, технічних умінь і відповідно засвідчує обґрунтованість професійного вибору. У незначній частині (7,6%) студентів виникають суперечності у показниках систем професій.

Наприклад, поєднання у одного із опитуваних 9-14-16 (система „людина – знаковий образ”) свідчить про особисту зацікавленість даною діяльністю, проте нездатністю її виконувати в даний час. Це може бути і свідченням того, що це не основна діяльність, якою б студент прагнув би займатися у позаурочний час, або це зумовлено неправильним професійним вибором. У незначній частині (7,6%) маркетологів домінуючими типами професійної зорієнтованості, є типи „людина – знакова система” (із відповідним співвідношенням 15-11-11), „людина – техніка” (10-18-15).

Узгоджений збіг результатів у студентів-менеджерів з професійним спрямуванням „людина - людина” підтверджується позитивною пізнавальною мотивацією до навчання.

Прагнення до отримання глибоких знань, заради особистісного розвитку, професійного становлення, а не лише для отримання похвали від інших людей чи

матеріального стимулювання і є важливою умовою істинною мотивації. Варто відмітити, що 84,1% здобувачів вищої освіти обрали мотив стати професіоналом своєї справи здобути глибокі знання.

Щодо студентів, в кого є неспівпадання професійного спрямування і обраній професії, то варто припустити, що студент на при вступі до вишу не був належно проінформований про професійну царину, або обрана професія зумовлена сімейною традицією. Окрім того, мотивація даного типу студентів (23%) підтримується саме зовнішніми стимулами-мотиваторами (схвалення батьками, отримання стипендії та ін.).

У здобувачів групи комп'ютерні технології відзначається багато розбіжностей між обраною професією і типом професійного зорієнтованості (таблиця 2.8). Для студентів технічного напрямку, відповідним є тип „людина – техніка”, оскільки дана активність пов'язана із технічними інструментами і комп'ютерною технікою.

Високі показники у 33% опитуваних в показниках вміння, ставлення і бажання відповідають професійному спрямуванню «людина – техніка», у 27% типу «людина – людина», у 17% - типу «людина – художній образ», у 13% - типу «людина – знакова система» і у 10% - типу «людина – природа». Мотивація у 33% студентів підкріплюється зовнішніми стимулами.

69% студентів маркетологів належать до професійної системи типу „людина – людина”. Для 50% здобувачів провідним є мотив стати висококваліфікованим фахівцем, 8% опитуваних має мотив набути фундаментальні знання. Це є твердженням, що студенти з такими мотиваційними факторами, включені в дану активність заради неї самої, а не для отримання будь-яких матеріальних нагород. Подібна активність є самоціллю, а не інструментом для досягнення мети, тобто це ті студенти, яких мотивує інтерес до самого навчального процесу, вони схильні обирати нелегкі завдання, що вдало позначається на розвитку їхніх пізнавальних інтересів та захоплень.

25% здобувачів вищої освіти розділили відповідно по 8% такі типи професійної орієнтації: «людина – знакова система», «людина – техніка»,

«людина – художній образ». опитуваного, в якого тип професійного спрямування «людина – знакова система» провідним є мотив виконувати педагогічні вимоги. Для респондента професійного спрямування «людина – техніка» чільним мотивом навчання є мотив отримати документ про вищу освіту, і для студента з типом професії «людина – художній образ» провідним мотивом є мотив стати висококваліфікованим спеціалістом. Таким чином, перші двоє студенти, вчаться заради зовнішніх стимулів. Бажання відповідати педагогічним вимогам, наявність такої установки особистості може свідчити про прагнення уникнути критики, скарг зі сторони батьків, тому вони вчаться для того, щоб уникнути догани. В іншому випадку вагоме місце відводиться мотиву здобути диплом. Отримання диплому є певною винагородою для кожного студента. Тільки його значущість для кожного є індивідуальною. Щодо студента з типом спрямування «людина – художній образ» з домінуючим мотивом стати висококваліфікованим спеціалістом, то успішно навчатися такий студент, поєднуючи два види діяльності.

Що стосується групи технічного спрямування, то відзначаються значні розбіжності з типом професійного зацікавлення і обраною професією. Варто Порівнюючи обраний тип професійної діяльності і провідний вид мотиву, отримані цікаві результати. У студентів професійного типу „людина – техніка” (33% досліджуваних) провідними мотивами для 20% з них переважає мотив стати висококваліфікованим фахівцем, для 7% студентів цього ж професійного спрямування значимим є мотив набути фундаментальні знання, для 7% студентів – мотив отримати диплом. Як бачимо перевага надається все ж таки внутрішнім мотивам навчальної діяльності.

Для досліджуваних у яких провідним типом професійного спрямування є тип „людина – людина”, а саме 27%, найчастіше фіксуються мотиви: успішно навчатися, здавати іспити на „добре” і „відмінно” (17% студентів), успішно здобувати майбутню професійну діяльність (7% студентів), отримувати стипендіальне забезпечення (6 % студентів), отримати інтелектуальне задоволення (3 % досліджуваних).

Для 17% студентів характерний професійний тип „людина – художній образ” з наявністю мотивів: стати висококваліфікованим спеціалістом (7%), забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності 3%, постійно отримувати стипендію 7%.

13 % опитаних належать до типу професійного спрямування «людина – знакова система». Основними мотивами навчання для цих респондентів є мотив досягнути схвалення батьків і знайомих, отримати визнання викладачів. Даний тип мотивації відзначається тим, що студентів залучає не сама діяльність, а як вона буде оцінена навколишніми (похвала, позитивна оцінка, заохочення).

10% студентів з професійним спрямуванням «людина – природа» на перше місце поставили такі мотиви, як уникати осуду за погане навчання (3% студентів), не відставати від одногрупників (3% студентів), регулярно отримувати стипендію (3,3% опитуваних).

Як стає зрозумілим фігурує тенденція пов’язана із типом професійного спрямування, напряму підготовки і типом мотивації, яка спонукає до навчальної діяльності. Якщо тип професійної орієнтації відповідає напряму підготовки, то така навчальна ситуація є мотивуючою і спрацьовують внутрішні стимули, і навпаки, якщо ж тип професійної орієнтації не відповідає спеціальності, за якою навчається студент, то таке навчання є зовнішньо стимульованим і часто неефективним.

Дуже часто інтерес до тієї чи іншої професійної діяльності (професії) базується на поверхневому знанні на зовнішній привабливості, а не на адекватному уявленні про ті вимоги, які даний вид професійної діяльності висуває до людини. Відповідно у студентів старших курсів повнота інформації про професію і її вимоги, значно перевищує об’єм інформації, яка є у студентів які прийшли на перший курс.

Звідси, й можна зробити висновок про те, що здобувачі вищої освіти, які навчаються за певною професією, яка їм не до вподоби, і якою у них немає бажання займатися – супроводжується низькою мотивацією, або зовнішньою мотивацією.

На жаль, лише деякі студенти, які зрозуміли, що вибрали не ту професію, здатні на рішучий крок – залишити навчання у даному вузі і шукати нову перспективу в житті. Зайнятися тією діяльністю, яка подобається, яка спонукає до самореалізації та задоволення своїх інтелектуальних потреб. На такі вчинки рішення приймають в основному студенти, які мають певні особистісні і індивідуальні характеристики в тому числі типологічні особливості властивостей нервової системи, які сприяли б прояву рішучості (сильна нервова система, рухливість нервових процесів) і високу самооцінку. Варто відмітити також вплив батьків, як фактор вступу до вузу, а не за власним покликанням особистості.

Як бачимо, лише у 33,3% студентів, спостерігаються високі показники по трьох шкалах опитувальника: вміння, ставлення, бажання. Далі розподіл між типами різних професійних спрямувань розподіляється таким чином, що студенти відносяться до професії загалом непогано, проте у них немає бажання працювати у даній сфері і відповідних вмінь (комбінація показників типу: – + –), або співвідношення такого типу (+ – –), тобто у студента є певні вміння що стосуються даної галузі, проте він немає бажання в ній працювати, і таке співвідношення як (– + +) свідчить про те, що студент позитивно відноситься до даної професійної спрямованості, проте немає відповідних умінь, які вона вимагає.

Можливо причиною того, що лише 33,3% студентів групи КТ відносяться до типу професійного спрямування „людина – техніка” є те, що пройшовши певні курси навчання (а саме 3), студенти краще зрозуміли сутність професії, вимоги, які вона висуває до особистості. Їхні попередні уявлення про професію розвіяні, вони зіткнулися з реаліями життя.

Що стосується мотивації до навчання, то прослідковується така тенденція: якщо тип професійного спрямування відповідає напряму підготовки, то таке навчання є мотивованим внутрішніми стимулами, і якщо ж тип професійного спрямування не відповідає напряму підготовки, то все ж таки спостерігається більший вибір студентами зовнішнього стимулу до навчання.

Дуже часто інтерес до тієї чи іншої професійної діяльності (професії) базується на поверхневому знанні, на зовнішній привабливості, а не на адекватному уявленні про ті вимоги, які даний вид професійної діяльності висуває до людини. Відповідно у студентів старших курсів повнота інформації про професію і її вимоги, значно перевищує об'єм інформації, яка є у студентів, які прийшли на перший курс.

Звідси, й можна зробити висновок про те, що студенти, які вчаться за обраною професією, яка їм не подобається, і якою у них немає бажання займатися – супроводжується низькою мотивацією, або мотивацією зовнішньою.

На жаль, лише деякі студенти, які зрозуміли, що вибрали не ту професію, здатні на рішучий крок – залишити навчання у даному вузі і шукати нову перспективу в житті, зайнятися тією діяльністю, яка подобається, яка спонукає до самореалізації та задоволення своїх інтелектуальних потреб. На такі вчинки зважаються в основному студенти, які мають певні особистісні і індивідуальні характеристики в тому числі типологічні особливості властивостей нервової системи, які сприяли б прояву рішучості (сильна нервова система, рухливість нервових процесів) і високу самооцінку. Варто відмітити також солідарність з друзями, вплив батьків, як фактор вступу до вузу, а не за власним покликанням особистості.

З отриманих даних можна зробити узагальнення про те, що узгодження домінуючої мотивації, напряму навчання, професійного спрямування є комплексом факторів, визначальним для професійного самовизначення.

Отже, в результаті констатувального експерименту доведено припущення про те, що внутрішні мотиви є першочерговими для професійного самовизначення.

Висновки до розділу II

Експериментальними дослідженнями виявлено, що важливим фактором впливу на успішність навчальної діяльності студента є як зовнішні, так і внутрішні мотиви. Серед основних внутрішніх мотивів виділяють мотив стати

висококваліфікованим фахівцем, набути фундаментальні знання, забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності, серед зовнішніх виділяють мотив отримати диплом, регулярно отримувати стипендію, уникати осуду і покарання за невдале навчання тощо.

Експериментально стало зрозумілим, що найчастіше мотивами навчання є стати професійним спеціалістом, здобути фундаментальні знання, отримати документ про закінчення вищої освіти, успішно виконувати професійно майбутню професійну діяльність.

Стало зрозумілим, що здобувачі вищої освіти, які навчаються за певною професією, яка їм не до вподоби, і якою у них немає бажання займатися – супроводжується низькою мотивацією, або, в кращому випадку, зовнішньою мотивацією.

З отриманих даних можна зробити узагальнення про те, що узгодження домінуючої мотивації, напряму навчання, професійного спрямування є комплексом факторів, визначальним для професійного самовизначення.

В результаті констатувального експерименту доведено припущення про те, що внутрішні мотиви є першочерговими для професійного самовизначення.

РОЗДІЛ III. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

3.1. Умови розвитку учбової мотивації

Навчальна мотивація – це суб'єктивна сторона освітнього процесу, самого студента та його життєвої ситуації. Незважаючи на складність вирішення питання розвитку мотивації навчання, не можна упустити даної проблематики, адже від вирішення її залежить якість навчального процесу, зокрема успішність та досягнення молодої людини.

Тому слід психолого-педагогічній спільноті виробити оптимальні способи взаємодії з учнями, студентами, займатися пошуком інноваційних технологій, з врахуванням сучасного студентства, особливостей нового покоління, їх несхожістю у поглядах, позиціях, світогляді, способах і стилі життєдіяльності.

Активність здобувачів у навчанні розглядається теорії поетапного формування розумових дій в двох планах: мотиваційному аспекті та операційному плані. Мотиваційна складова активності характеризується ставленням студента до навчальних предметів і до навчання в цілому, а операційна сторона стосується володіння способами володіння матеріалу, які дозволяють підбирати відповідні способи діяльності для вирішення задач.

З позицій В.С. Лозниці, можна виділити 4 засоби формування пізнавальних інтересів здобувачів вищої освіти:

- практично зорієнтований навчальний матеріал, цікава і емоційна подача інформації, практична важливість концептуальних положень;
- застосування інноваційних, інтерактивних та діалогічних педагогічних технологій, проблемно-пошуковий метод, заохочення до самостійної роботи;
- створення позитивно-налаштованого простору (доброзичливі стосунки, довіра, гуманне ставлення);
- прогнозування та моделювання ситуації досягнення та успіху, за яких

студент відчуває підтримку, позитивне підкріплення, похвалу, віру у себе [43, С. 217]. Ситуації успіху проектуються завдяки шляхом допомозі студентам у виконанні індивідуальних навчальних завдань.

Задля активізації інтересу до навчання важливо забезпечити спеціальні педагогічні умови. Важливою умовою виникнення інтересу до навчальної діяльності є наявність соціальних мотивів, розуміння важливості знань для особистої життєдіяльності. Важливо створити такі умови в навчальному просторі, щоб студент міг активізувати свій інтелектуальний потенціал, розумову самостійність, зробити узагальнення, прийти до висновків. Потрібно, щоб навчальний предмет містив незвідані зони, тобто щоб був проблемний виклад матеріалу.

На думку А.Маркової, вагомими факторами, впливовими на формування позитивної мотивації до навчання, є (рис.3.1): сам зміст інформації, колективні форми взаємодії, менеджмент навчального процесу, об'єктивність оцінювання, стиль педагогічної діяльності.

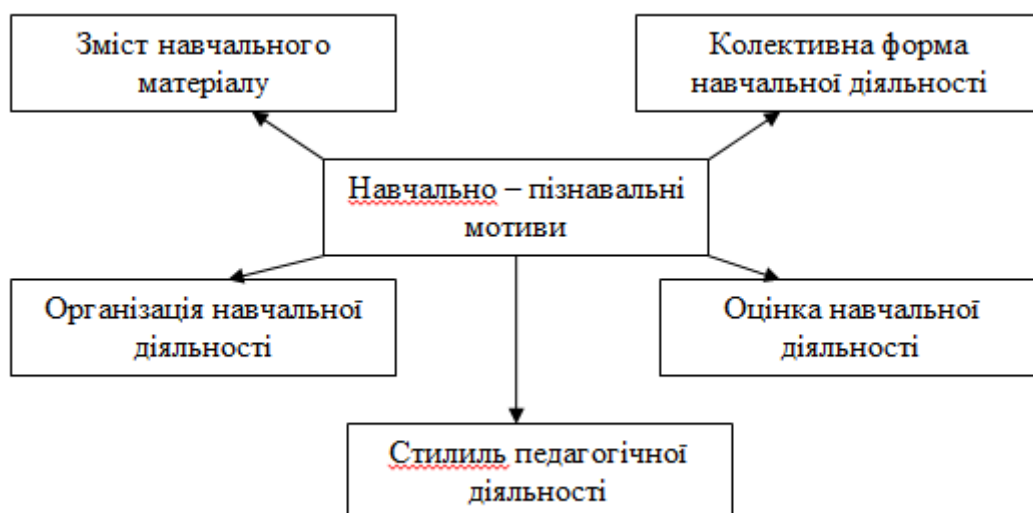

Рис. 3.1. Фактори впливу на мотивацію до навчання

Зміст навчального матеріалу і прийоми педагогічної роботи мають бути сучасними, актуальними, різноманітними. Одним з прийомів підвищення живого пізнавального інтересу є відсторонення, що може виявлятися у демонстрації нового, несподіваного у звичному. Новизна та наочність матеріалу –

найважливіші фактори появи інтересу до інформації. Одночасно потрібно подбати, щоб фундаментальні знання були наявні у студентів, аби була основа для подальшого творчого пошуку.

Дослідниця А. Маркова зазначала, що вивчення нового матеріалу повинне складатися з трьох важливих етапів: потребнісно-мотиваційного, пізнавально-інтелектуального, оцінювально-результативного.

Як відомо, багато змін відбувається в груповому контексті, тому спільна та колективна форма діяльності створює спільний інтерес до вирішення поставленого перед групою завдання, тому популярними методами є виконання групового проекту. Часто такий спільний метод мотивує до діяльності осіб, які гірші мають навчальні успіхи, соромляться самотійно відповідати, потребують згуртованості та підтримки. Спільні завдання запускають почуття відповідальності за всю групу, бажання зробити вклад у загальну справу, викликають конкуренцію.

У кожній справі важливий кінцевий результат, і до нього відносять оцінку за виконане завдання. Добре, коли оцінка є орієнтована на якісний результат, а не лише, щоб отримати оцінку, тоді оцінка стає самоціллю, що є лише формальним боком навчального процесу.

На розвиток мотивів навчальної діяльності впливає стратегія викладацької роботи та стиль діяльності педагога. Авторитарний стиль продукує зазвичай зовнішню зацікавленість, мотивацію щодо уникнення невдач, перешкоджає формуванню „внутрішньої” мотивації. Партнерський або демократичний стиль викладача, навпроти, сприяє розвитку внутрішньої мотивації; щодо ліберального стилю, то він понижує навчальну мотивацію і сприяє формуванню мотиву „сподівання на успіх”.

3.2. Тренінгова програма розвитку мотивації навчальної діяльності

Мотиваційний тренінг є формою групової взаємодії, коли під керівництвом кваліфікованого відбувається моделювання навчальних ситуацій, розвивається

бажання до здобуття нових знань, розуміння значимості навчального матеріалу, визнання цінності присвоєного нового досвіду, переживання задоволення від власних досягнень.

Робота у тренінговій групі організує учасників до спілкування, обміну думками, взаємодопомоги та саморозвитку.

У таблиці 3.1 пропонуємо структуру програми, яка передбачає 4 етапи впродовж 2 тижнів.

Таблиця 3.1

Структура програми розвитку внутрішньої мотивації

ЕТАП		МЕТА	ЧАС
I	Вступ		
		Знайомство учасників групи, створення атмосфери довіри та розкриття, встановлення спільних цілей	1 заняття (1 день)
II	Ціле утворення		
		Створення нарису фіксованої ролі	3 заняття (3 дні)
III	Формування		
		Перегляд особистістю своєї системи цінностей; формування ціннісних груп.	тиждень
IV	Зворотній зв'язок та діагностика		
		Виявлення змін в системах індивідуальних цінностей досліджуваних.	1 заняття (1 день)

Розглянемо тренінгові програму і наведемо приклади занять і вправ.

Етап 1. Початок тренінгової програми

Мета: знайомство учасників Т-групи, створення доброзичливої атмосфери, території саморозкриття, встановлення загальних цілей.

Вправа. Активізуй увагу

Для виконання даної вправи слід спроектувати власну бажану ціль, досягнення, уявити, що вже усе досягнуто. Створіть в своїй уяві таку картинку. Наступним етапом буде змоделюйте ситуацію, як ви до цього йшли, які труднощі вас спіткали, які були позитивні моменти. Третім етапом буде поєднати ці дві картинку, прослідкувати зв'язок між ними, з'ясувати де є послідовність, а де прогалини. Проаналізувати питання плани, мрії і віддалена перспектива.

Вправа. Успіх у минулому

Слід згадати випадки з життя, в які людина переживала успіх. Потрібно закрити очі і уявити цю ситуацію, треба намагатися згадати все в деталях, йдеться про дії, емоції, відчуття. Далі потрібно подумати про мету, яку бажає людина досягнути. Потрібно теж все прокрутити в картинці. Третім етапом має бути зіставлення цих двох картинок. Необхідно прагнути пережити задоволення від майбутнього успішного завершення справи.

Вправа. Емоційне наповнення

Необхідно виписати 20 слів, які особливо подобаються і несуть позитивне емоційне забарвлення. Далі потрібно зазначити. Запишіть близько 20 прикметників, якими хочете наділити дані предмети. Виписати далі необхідно 10 параметрів явища чи предмета, який становить інтерес. Ці слова потрібно насичувати позитивними епітетами, подати позитивні моменти.

Вправа. Викрадення мети

Потрібно уявити ситуацію, при якій мету людини вкрадено, ситуацію, коли випередив колега, одногрупник, знайомий. Слід проаналізувати чому так сталося, чого не вистачило, яка провина конкретної людини, що упустила, де не вистачило наполегливості, де проявилися лінощі, що змінила би особистість тепер. Далі слід відповісти на питання чи часто такі події відбувалися, що переживала людина, яка потім стратегія поведінки: падає у відчай особистість чи долає перешкоди, аби виправити ситуацію.

Вправа. Даю настанови іншим

Потрібно програти ситуацію, в якій ви маєте дати настанови іншій людині, наприклад колезі, одногрупнику, дитині. Потрібно бути переконливим, аргументувати ваші поради. Дану промову потрібно записати на відео. У цих порадах мають бути позитивні афірмації, які вселяють віру в успіх. Наприклад, ти зможеш це виконати, ти ерудований, наполегливий, тому успіх на твоїй стороні.

Етап 2. Постановка цілей

Вправа. Схвалення

Необхідно виписати власних 5 рис, які допомагають досягнути позитивного результату. Наступним кроком потрібно відібрати 5 якостей, які допомагають успішно комунікувати з іншими людьми. Далі треба виписати власні успіхи минулого і поміркувати як вони вплинули на життя. Записати необхідно далі ті слова і похвалу, які справили велике значення на досягнення успіху. Необхідно записати у щоденник чи записник і звертайтеся до них за необхідності. Також потрібно виписати ті власні звертання, за допомогою яких ви себе підбадьорюєте, як інших підтримуєте, як себе хвалите. Необхідно записати привітання людині, яка досягла мети, похваліть її.

Вправа. Уникнення невдач

Треба уявити себе здібним, але неорганізованим або навпаки організованим, але недостатньо здібним. Треба поміркувати, що важливіше для вас. Від чого залежить успіх і щасливе життя, чи лише достатньо інтелекту, що потрібно іще. Треба записати фактори, які мають позитив у невдачі. Потрібно записати слова або коментар, які б ви сказали людині, яка програла або зазнала невдачі. Як би ви могли її підтримати, мотивувати до наступних дій.

Вправа. Придумайте путівну фразу (девіз)

Потрібно уявити себе людиною з високим бажанням у досягненнях, вам потрібно придумати девіз, який би надихав до наступних звершень, мотивував працювати, не покладаючи сил. Він має вам подобатися, викликати позитивні емоції, впевненість в собі.

Запропонуйте декілька таких крилатих фраз аби вибрати найкращу. Девізи мають бути спрямовані на цілеспрямованість, на подолання перешкод, на наполегливість та систематичність у роботі, на позитивне налаштування, досконале виконання.

Виготовіть табличку і запишіть на ній свій девіз, оформіть його в певній кольоровій гамі, позначте символами, малюнками. Розмістіть табличку на столі або стіні. На папері напишіть оповідання пов'язане з девізом. Уявіть собі його реалізацію в картинках, образах, кольорах, відчуттях тощо.

Вправа. Формуємо позитивний «Я-образ»

Подумайте і занотуйте ваші позитивні якості, які допомагають вам діяльності, у роботі, в навчанні. Пригадайте і зафіксуйте минулі досягнення в різних галузях життя. Поміркуйте, які саме якості або здібності допомогли досягти успіху. Далі потрібно обрати людину з низькою неадекватною самооцінкою, якій би ви допомогли розвинути позитивне ставлення до себе.

Подумайте і зазначте, яким можна підтримати, схвалити людину, яка втратила віру у власний успіх, розчарувалася у собі. Подумайте, як можна удосконалити способи підтримки такої невпевненої людини. Поміркуйте над тим, як можна було спланувати власну активність, щоб реєструвати (бачити) й аналізувати незначні особистісні зрушення. Визначіть 5 складових, у яких ви плануєте змінюватися, удосконалюватися.

Етап 3. Становлення

Вправа. Похвалити самого себе

Пригадайте подію, у якій ви досягли високого результату, проявили силу волі, наполегливість, ерудованість тощо. Згадайте свої переживання, емоційний стан, наприклад, натхнення, піднесення, який відчували, перебуваючи в ситуації перемоги. Похваліть себе. Потрібно звернутися до себе з приємними словами похвали. Пообіцяйте і надалі так працювати.

Вправа. Турбуємося про яблуню

Слід уявити себе людиною, яка доглядає за садом, за яблунею. Ви розумієте, щоб вона була родючою, слід добре за нею доглядати, поливати, підживляти тощо. Припустимо ви спланували заходи по догляду за нею і почали їх реалізовувати. Ви витратили багато часу, зусиль, ресурсів для догляду і недаремно, оскільки дерево дало великий урожай. Ви щедро винагороджені за працю, догляд, щоденні турботи. Ви маєте подякувати яблуні і задоволенні собою за персональний вклад.

Вправа. Прохання до себе

Попросіть себе неодмінно виконати щось важливе і потрібне для себе. Можна використовувати просьби, переконання, аргументацію, емоційне підкріплення, лагідні слова. Слід написати декілька варіантів просьби і

переконань і вибрати найефективніші. Варто виробити загальні правила, підходи здатності переконувати себе чи звертатися з проханням до самого себе. Позначте ефективність вправи в балах. Визначіть яка форма прохання є найкращою для вас.

Вправа. Будь успішним

Навіть незначний успіх має великий мотивуючий вплив, спонукає до діяльності. Дуже значимо уміти спроектувати і реалізувати ситуацію успіху. При умові планування досягнення мети можливий позитивний результат. Технологія досягнення ситуації успіху може виглядати так:

1. Змодельуйте реалізувати певну мету. Вона має бути середньої складності.
2. Прикладіть таких зусиль, щоб реалізувати свій хоча б одну ланку з свого задуму, аби впевнитися що це вам під силу.
3. Поділіть мету на ряд проміжних етапів і візьміть до уваги важливість реалізації кожного. Потрібно ставити перед собою побільше конкретних і реалістичних цілей.
4. Виділіть кількісні критерії, за якими могли оцінювати позитивні зміни, навіть незначні зрушення у діяльності.
5. Нагороджуйте себе за цей успіх. Приготуйте приз.

Висновки до розділу III

Аналізуючи наукові психолого-педагогічні концепції активізації навчального процесу, підвищення пізнавальної активності учнів та студентів, розкриття їхнього потенціалу, ми прийшли до висновку, щоб педагогічний процес має бути конструктивно організований, з врахуванням індивідуально-психологічних якостей сучасної молоді, дієвими способами отримання і обробки ними інформації, використання сучасного технічного оснащення та засобів зв'язку, побудова навчального процесу не всупереч, а назустріч сучасним технологіям, гуманістичного ставлення до студентів, педагогічній суб'єкт-суб'єктній взаємодії.

Визначено основні педагогічні фактори, забезпечення яких оптимізує ефективне формуванню мотивації здобувачів вищої освіти, а саме: відбір змісту навчання (новизна, практичність, проблемність, сучасність), організація навчального процесу (форми навчання: очна або дистанційна, технологічність, продуктивна педагогічна інтеракція, моніторинг засвоєння навчального матеріалу, застосування інноваційних засобів навчання), врахування індивідуально-психологічних характеристик (інтереси, погляди, установки, ставлення, цінності) та соціально-психологічних процесів у студентській групі.

РОЗДІЛ VI. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

4.1. Раціональні умови і методи підвищення життєдіяльності людини

Особливе місце серед засобів відновлення, які підвищують життєдіяльність людини, посідають раціональне харчування, фармакологічні препарати, лікарські рослини, оксигенотерапія, фізіотерапія, гідро терапія, масаж, використання спеціальних мазей і кремів, загартування.

Здоров'я людини, опірність до несприятливих умов навколишнього середовища, працездатність, здорове довголіття значною мірою залежать від того, наскільки правильно людина харчується. Їжа є важливим фактором забезпечення життєдіяльності людини, росту та розвитку організму, запобігання та лікування хвороб. Вони є не лише джерелом енергетичних ресурсів організму, з її речовин утворюються гормони та ферменти – біологічні регулятори обміну речовин у тканинах.

Принципи раціонального харчування. Організм людини підпорядковується законам термодинаміки. Відповідно до цього сформульовано принципи раціонального харчування:

- Енергетична цінність раціону харчування повинна відповідати енергетичним затратам організму.

- Відповідність хімічного складу їжі фізіологічним потребам організму в харчових продуктах.

- Різноманітність споживаних продуктів.

Дотримання цих принципів робить харчування повноцінним.

Існує правила раціонального харчування:

Підтримувати постійне співвідношення між основними компонентами їжі в пропорції 50: 20: 30. Щоденна потреба калорій має бути розподілена так: 50 % – вуглеводи, 20 % – білки, 30 % – жири.

Дотримуватись правила «25-50-25» (25 % калорій на сніданок, 50 – на обід, 25 – на вечерю).

Для підтримання працездатності, прискорення процесів відновлення після великих навантажень, за гострої і хронічної втоми, перевтоми, хворобливого стану нині широко застосовують фармакологічні засоби, зокрема препарати рослинного походження.

Серед фармакологічних засобів відновлення працездатності й профілактики перевтоми особливе місце посідають вітаміни. Нестача їх в організмі призводить до зниження працездатності, втомлювання і різних хворобливих станів. Зараз вживають, як звичайно, комплексні вітамінні препарати – полівітаміни.

Крім комплексних вітамінних препаратів, використовуються й окремі вітаміни. Найчастіше вживають аскорбінову кислоту (вітамін С), токоферол ацетат (вітамін Е), морістерол, кальцію пангамат (вітамін В₁₅), піридоксальфосфат (вітамін В₆) та ін.

Фармакологічні засоби відновлення працездатності. Широкий діапазон застосування, який має валеріана, можна окреслити трьома головними напрямками: вплив на стан нервового збудження і перевтоми, нервові безсоння і нервові серцебиття. Для посилення ефекту и поєднують з іншими лікарськими рослинами. Наприклад, за нервової збудливості й перевтоми – з мелісою, при безсонні – з хмелем, за нервового серцебиття – з конвалією.

Собача кропива звичайна діє седативно. Подібно до валеріани і в поєднанні з іншими рослинами може застосовуватися за серцевих та інших неврозів, епілепсії.

Меліса лікарська. Є три переважні напрями застосування меліси: нервові серце, нервовий шлунок і порушення сну. Важливо, щоб доза не була надто мала. Запарюють дві чайні ложки трави склянкою перевареної води. Чай найкраще випивати теплим, підсолоджений медом, після вечері, безпосередньо перед сном.

Лаванда. Квітки лаванди застосовують у комбінації з іншими лікарськими рослинами для лікування безсоння, неврастенії, нервового серцебиття, мігрені, запаморочення тощо.

Первоцвіт лікарський. Поряд з іншими властивостями первоцвіт діє заспокійливо за безсоння, неврозу й епілепсії у поєднанні з іншими травами.

Звіробій звичайний — одна з найуживаніших лікарських рослин, яка виявляє і певну седативну дію, а також добре діє за депресивного стану. Поліпшення настрою під час застосування звіробою настає негайно.

Якщо треба підвищити життєдіяльність організму, застосовуються так звані адаптогени (женьшень, елеутерокок, великоголовник), які стимулюють діяльність організму взагалі й підвищують його здатність переносити стреси, втому тощо.

Для підвищення функціонального стану людини можна використовувати названі нижче лікарські рослини.

Аїр тростиновий (лепеха звичайна, татарське зілля, ірниця, шуварник, сашина, гавір) має тонізуючі властивості.

Аралія висока (аралія маньчжурська), аралія серцевидна (аралія Шмідта) поліпшують загальний стан, підвищують розумову та фізичну працездатність. Використовують за функціональних розладів нервової системи (особливо таких, що виникли внаслідок тривалої розумової і фізичної перевтоми).

Виноград культурний. Плоди мають загальнозміцнювальну дію, ягоди ефективні при недокрів'ї, виснаженні нервової системи.

Гранатник звичайний (гранат). Свіжі плоди або сік рекомендуються як загальнозміцнювальний засіб.

Гуньба сінна. Насіння вживають як тонізуючий засіб.

Заманиха висока (оплопанакс високий, ехінопанакс високий). Настій підвищує загальну опірність організму до вірусів і мікробів, до несприятливих умов навколишнього середовища (коливання атмосферного тиску, температури повітря тощо). Показаннями до призначення настою з коріння заманихи є розумова й фізична перевтома, серцева недостатність. При вживанні настою зникають втома і дратівливість, з'являється почуття бадьорості, відновлюється працездатність.

Лимонник китайський. Підвищує розумову й фізичну працездатність, стійкість до несприятливих умов. Показаннями до призначення лимонника

китайського є фізична й розумова перевага, підвищена сонливість, загальне виснаження.

Любка дволиста. Дійовим засобом вважається салеп (речовина із бульб любки дволистої) при загальному виснаженні організму, зумовленому фізичною і розумовою перевагою.

Енергетичні можливості людини зростають під впливом загартування, фізичні фактори навколишнього середовища стимулюють функції організму за рахунок значних потоків інформації.

Усі ці фактори, життєво необхідні організму саме тому, що організм має в них гостру потребу, стають небезпечними для нього. Організм «відвикає» від них, втрачає адаптацію до них, а звідси – парадоксальний наслідок: нестача того, що так необхідне для організму, призводить до ситуації, коли необхідне стає потенційно небезпечним.

Під загартовуючими факторами розуміють переважно впливи холодом. Проте оздоровчим потенціалом володіють і теплові впливи, звичайно, якщо вони за своєю інтенсивністю не перевищують можливостей організму і при цьому чітко дозуються.

Найбільш суттєвим, що визначає розвиток ефекту загартування, є температурний перепад, який за своєю інтенсивністю і тривалістю повинен бути в таких межах, щоб організм здатний був його компенсувати.

Отже, серед засобів відновлення, які підвищують життєдіяльність людини, виділяють раціональне харчування, фармакологічні препарати, лікарські рослини, оксигенотерапія, фізіотерапія, гідро терапія, масаж, використання спеціальних мазей і кремів, загартування.

4.2. Класифікація джерел небезпеки, небезпечних та шкідливих факторів

Небезпека – центральне поняття БЖД під яким розуміють будь-які явища, процеси, об'єкти, властивості предметів, здатні у певних умовах наносити шкоду здоров'ю людини.

Небезпеку зберігають всі системи, що мають енергію, хімічно та біологічно активні компоненти, а також характеристики, що не відповідають умовам життєдіяльності людини.

Небезпеки носять потенційний (можливий, прихований) характер. Номенклатура – система назв, термінів, що застосовуються у якій- небудь галузі науки, техніки. У теорії БЖД доцільно виділити кілька рівнів номенклатури: загальну, локальну, галузеву, місцеву (для окремих об'єктів) та ін.

До загальної номенклатури відносять усі види небезпек: алкоголь, аномальна температура повітря, аномальна вологість повітря, аномальна рухомість повітря, аномальний барометричний тиск, арборициди, аномальне освітлення, аномальна іонізація повітря, вакуум, вибух, вибухові речовини, вібрація, вода, частини машини, що обертаються, висота, гази, гербіциди, глибина, гіподинамія, гіпокінезія, ожеледь, гарячі поверхні, динамічні перевантаження, дощ, дим, предмети, що рухаються, їдкі речовини, захворювання, замкнутий об'єм, надлишковий тиск у резервуарах, інфразвук, інфрачервоне випромінювання, іскри, хитавиця, кінетична енергія, корозія, лазерне випромінювання, листопад, магнітні поля, мікроорганізми, медикаменти, метеорити, блискавки (грози), монотонність, порушення газового складу повітря, повінь, накип, недостатня міцність, нерівні поверхні, неправильні дії персоналу, вогнебезпечні речовини, вогонь, зброя (вогнепальна, холодна та ін.), гострі предмети (колючі, ріжучі), отруєння, помилкові дії людей, охолоджені поверхні, падіння (без встановленої причини), пара, перевантаження машин та механізмів, перенапруга аналізаторів, пестициди, підвищена яскравість світла пожежа, психологічна несумісність, пульсація світлового потоку, пил, робоча поза,

радіація, резонанс, сенсорна деривація, швидкість руху та обертання, слизька поверхня, снігопад, сонячна активність, сонце (сонячний удар), сонливість, статичні перевантаження, статична електрика, тайфуни, струм високої частоти, туман, ударна хвиля, ультразвук, ультрафіолетове випромінювання, розумове перевантаження, ураган, прискорення, втома, шум, електромагнітне поле, емоційний стрес, емоційне перевантаження, отруйні речовини тощо.

Залежно від конкретних потреб існують різні системи класифікації – за джерелом походження, локалізацією, наслідками, збитками, сферою прояву, структурою, характером впливу на людину тощо.

За джерелом походження розрізняють 6 груп небезпек: природні, техногенні, антропогенні, екологічні, соціальні, біологічні.

За характером дії на людину небезпеки можна поділити на групи: фізичні, хімічні, біологічні, психофізіологічні (ГОСТ 12.0.003-74)

За часом виявлення поганих наслідків небезпеки діляться на імпульсивні та кумулятивні.

За локалізацією небезпеки бувають: пов'язані із літосферою, гідросферою, атмосферою, космосом.

За наслідками, що спричинили: втома, захворювання, травми, аварії, пожежі, летальні наслідки та ін.

За нанесеннями збитками: соціальні, технічні, екологічний, економічні.

Сфери прояву небезпек: побутова, спортивна, дорожньо-транспортна, виробнича, військова та ін.

За структурою (будовою) небезпеки діляться на прості та похідні, що породжуються взаємодією простих.

За енергією, що реалізується, небезпеки діляться на активні та пасивні.

Така класифікація майже збігається з класифікацією надзвичайних ситуацій, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України, згідно з якою надзвичайні ситуації (НС) на території України поділяються на: НС техногенного, НС природного, НС соціально-політичного та НС воєнного характеру.

З такою класифікацією узгоджується класифікація небезпечних та шкідливих виробничих факторів, встановлена ГОСТ 12.0.003-74.

Природні джерела безпеки – це природні об'єкти, явища природи та стихійні лиха, які становлять загрозу для життя чи здоров'я людини (землетруси, зсуви, селі, вулкани, повені, снігові лавини, шторми, урагани, зливи, град, тумани, ожеледі, блискавки, астероїди, сонячне та космічне випромінювання, небезпечні рослини, тварини, риби, комахи, грибки, бактерії, віруси, заразні хвороби тварин та рослин).

Техногенні джерела безпеки – це передусім безпеки, пов'язані з використанням транспортних засобів, з експлуатацією підйомально-транспортного обладнання, використанням горючих, легкозаймистих і вибухонебезпечних речовин та матеріалів, з використанням процесів, що відбуваються при підвищених температурах та підвищеному тиску, з використанням електричної енергії, хімічних речовин, різних видів випромінювання (іонізуючого, електромагнітного, акустичного).

До соціальних джерел небезпек належать безпеки, викликані низьким духовним та культурним рівнем: бродяжництво, проституція, пияцтво, алкоголізм, злочинність тощо. Першоджерелами цих небезпек є незадовільний матеріальний стан, погані умови проживання, страйки, повстання, революції, конфліктні ситуації на міжнаціональному, етнічному, расовому чи релігійному ґрунті.

Джерелами політичних небезпек є конфлікти на міжнаціональному та міждержавному рівнях, духовне гноблення, політичний тероризм, ідеологічні, міжпартійні, міжконфесійні та збройні конфлікти, війни.

Організація Об'єднаних Націй (ООН) визнає два основні компоненти безпеки особи: «захист від несподіваних і згубних порушень нашого повсякденного способу життя», (відома як «свобода від страху») і «захист від постійних погроз голоду, хвороб, злочинів і придушення» (відома як «свобода від злиднів»). Не можна захистити світ від воєн, якщо люди не будуть в безпеці у себе удома, на своїх робочих місцях, в повсякденному житті.

Соціально-техногенні небезпеки – професійна захворюваність, професійний травматизм, психічні відхилення та захворювання, викликані виробничою діяльністю, масові психічні відхилення та захворювання, викликані впливом на свідомість і підсвідомість засобами масової інформації та спеціальними технічними засобами, токсикоманія.

Залежно від наслідків впливу конкретних вражаючих факторів на організм людини вони в деяких випадках (наприклад, в охороні праці) поділяються на шкідливі та небезпечні.

Шкідливі фактори – чинники життєвого середовища, які призводять до погіршення самопочуття, зниження працездатності, захворювання і навіть до смерті як наслідку захворювання.

Небезпечні фактори – чинники життєвого середовища, які призводять до травм, опіків, обморожень, інших пошкоджень організму або окремих його органів і навіть до раптової смерті.

За характером та природою впливу всі небезпечні та шкідливі фактори поділяються на чотири групи: фізичні, хімічні, біологічні та психофізіологічні.

До пасивних відносяться небезпеки, що активуються за рахунок енергії, носієм якої є сама людина. Це гострі (колючі та ріжучі) нерухомі елементи; нерівності поверхні, по якій пересувається людина; ухили, підйоми; незначне тертя між поверхнями, що стикаються та ін.

Небезпеки носять потенційний, тобто прихований характер.

Під ідентифікацією розуміють процес виявлення та встановлення кількісних, часових, просторових та інших характеристик, необхідних і достатніх для розробки профілактичних та оперативних заходів, спрямованих на забезпечення життєдіяльності.

Умови, за яких реалізуються потенційні небезпеки, називаються причинами. Іншими словами, причини характеризують сукупність обставин, завдяки яким небезпеки проявляються і викликають ті або інші небажані наслідки, збитки.

Форми збитків, або небажані наслідки, різні: травми різної тяжкості, захворювання, які визначаються сучасними методами, шкода, що завдається навколишньому середовищу тощо.

Небезпека, причини, наслідки є основними характеристиками таких подій, як нещасний випадок, надзвичайна ситуація, пожежа тощо.

Найрозповсюдженішою оцінкою небезпеки є ризик – кількісна оцінка небезпеки. Визначається як частота або імовірність виникнення однієї події під час настання іншої. Звичайно це безрозмірна величина, що лежить у межах від 0 до 1. Може визначатися й іншими зручними способами. В Україні у сучасній технічній літературі з безпеки це поняття поки що не дістало відповідного визнання. В. Маршалл дає таке визначення: ризик – частота реалізації небезпек.

Розрізняють індивідуальний та соціальний ризик. Індивідуальний ризик характеризує небезпеку певного виду для окремого індивіда.

Соціальний (точніше – груповий) ризик – це ризик для групи людей. Соціальний ризик – це залежність між частотою подій та кількістю уражених при цьому людей.

Отже, є різні джерела небезпечних та шкідливих факторів для життя і здоров'я людини, знання яких дозволить уникати їхньої дії та застосовувати відповідні заходи.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Мотивація навчання є неодмінною умовою його успішного проходження та фактором професійного становлення.

Узагальнюючи наукові трактування О.М. Леонтьєва, С.Л. Рубінштейна, З.З. Занюк, Е.П. Ільїна, А.К. Маркової, мотивація – це складна, багатоступенева система спонукань індивідуальності, її основна компонента, що включає спрямованість, потребнісно-мотиваційні аспекти, зацікавленість, ідеали, установки, соціальні очікування, характерологічні конструкти: прагнення, норми, ціннісні орієнтації, емоційно-вольові структури, переживання задоволення потреби та різноманітні соціально-психологічні якості і т.д.

Значимими є такі параметри мотивації навчальної діяльності, як її стійкість, зв'язок з рівнем інтелекту, пізнавального розвитку і способами та методами навчальної діяльності. Проблема мотивації є однією з найважливіших детермінант успішності у досягненні навчальних результатів. До динамічних параметрів мотивів належать: стійкість, сила мотиву, емоційне забарвлення, швидкість виникнення.

Навчальна діяльність студентів полімотивована наступними чинниками: пізнавальними (внутрішніми), соціальними, вузькими пізнавальними мотивами, мотивами соціального співробітництва.

Залежно від рівня розвитку професійної спрямованості, здобувачів вищої освіти можна класифікувати так: I тип – студенти з позитивною професійною спрямованістю, II тип – студенти, які цілком не визначились у своєму професійному ставленні, III тип – студенти з негативним ставленням до професії.

Пізнавальні (внутрішні) мотиви є умовою професійного самовизначення, успішного опанування професією, перспективного розвитку фахівця і є його особистісним ресурсом на шляху самоактуалізації.

Аналізуючи наукові психолого-педагогічні концепції активізації навчального процесу, підвищення пізнавальної активності учнів та студентів, розкриття їхнього потенціалу, ми прийшли до висновку, щоб педагогічний процес має бути конструктивно організований, з врахуванням індивідуально-психологічних якостей сучасної молоді, дієвими способами отримання і обробки ними інформації, використання сучасного технічного оснащення та засобів зв'язку, побудова навчального процесу не всупереч, а назустріч сучасним технологіям, гуманістичного ставлення до студентів, педагогічній суб'єкт-суб'єктній взаємодії.

Визначено основні мотиваційні чинники, забезпечення яких оптимізує ефективне формуванню мотивації здобувачів вищої освіти, а саме: відбір змісту навчання (новизна, практичність, проблемність, сучасність), організація навчального процесу (форми навчання: очна або дистанційна, технологічність, продуктивна педагогічна інтеракція, моніторинг засвоєння навчального матеріалу, застосування інноваційних засобів навчання), врахування індивідуально-психологічних характеристик (інтереси, погляди, установки, ставлення, цінності) та соціально-психологічних процесів у студентській групі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асеев В.Г. Мотивация учебной деятельности и формирование личности / В.Г. Асеев.- М.: Мысль, 1976.- 158с.
2. Аритова О.Н. Влияние мотивации на структуру целеполагания / О.Н. Аритова. – Вестник МГУ сер. Психология № 4, 1998. – С. 40-52.
3. Алексеева М.И. Мотивация учения студентов и удовлетворенность выбором вузом / М.И. Алексеева. – Сб: Эмоциональная регуляция учебной и трудовой деятельности. Москва, Одесса. 1986.
4. Алексеева М.И. Мотивы навчання учнів М.І. Алексеева. [Посібник для вчителів]. „Рад. Школа”, 1974. – 125 с.
5. Ананьев Б. Г. О проблемах современного человекознания / Б.Г. Ананьев. - 2-е изд. – СПб.: Изд. Дом “Питер”, 2001. – 263 с.
6. Анастаси А. Психологическое тестирование / А. Анастаси, С. Урбина. – СПб.: Питер, 2001. – 688с.
7. Балл Г. О. Методологічні засади гуманізації (особистісної орієнтації) професійної діяльності та підготовки до неї // Психологія праці та професійної підготовки особистості: Навч. посіб. / За ред. П. С. Перепелиці, В. В. Рибалки. – Хмельницький: ТУП, 2001. – С. 48–67.
8. Бибрих Р.Р. Особенности мотивации и целеобразования в учебной деятельности студентов младших курсов / Р.Р. Бибрих, И.А Васильева // Вестник МГУ. Серия 14. Психология. – 1987. – №2.
9. Божович Л.И. Избранные психологические труды: проблемы формирования личности / Л.И. Божович . – М: Междунар. Пед. Академа, 1995. – 209с.
10. Божович Л.И. Психологические закономерности формирования личности в онтогенезе / Л.И. Божович // Вопросы психологии. – 1976. – № 6. – С. 34-44.
11. Божович Л.И. Этапы формирования личности в онтогенезе / Л.И. Божович // Вопросы психологии. – 1976. – № 2. – С. 47-56.

12. Бодров В. А. Психология профессиональной пригодности / В.А. Бодров. – М.: ПЭР СЭ, 2001. – 511 с.
13. Бондарчук Е. И. Основы психологии и педагогики / Л.И. Бондарчук: Курс лекций. – 2-е изд., перераб. и доп. – К.: МАУП, 2001. – 168 с.
14. Борисова Е. М. Индивидуальность и профессия // Е. М. Борисова, Г.П. Логинова. – М.: Знание, 1991. – 80 с.
15. Ванек Д. Профессиональная подготовка учителей и проблемы формирования мотивации достижения и контроля действий / Д. Ванек, Ф. Ман // Вопросы психологии. – 1989.–№3.
16. Васильев И.А. Мотивация и контроль за действием / И.А. Васильев, М.Ш. Магомед-Эминов. – М.: Изд-во Московского Ун-та, 1991. – 143 с.
17. Вербицкий А. А. Формирование познавательной и профессиональной мотивации / А.А. Вербицкий, Т.А. Платонова. – М., 1986.
18. Вилюнас В.К. Психологические механизмы мотивации человека / В.К. Вилюнас. – М.: Изд-во МГУ, 1990. – 283 с.
19. Вилюнас В.К. Психологические механизмы биологической мотивации / В.К. Вилюнас. – М.: Изд-во МГУ, 1986. – 206 с.
20. Гамезо М. В. Атлас по психологии // М.В. Гамезо, И.А. Домашенко. – 2-е изд., доп. и испр. – М.: Изд-во Рос. Пед. Агентства, 1998. – 272 с.
21. Гильбух Ю. З. Психология трудового воспитания школьников / Гильбух Ю. З., Верещук Е. П. — К.: Рад. шк., 1987.
22. Годфруа Ж. Что такое психология/ Ж. Годфруа. – Т.1. – М.,1992.
23. Гордієнко В. І. Розвиток особистості в процесі професіоналізації: професіогенез особистості // Психологія праці та професійної підготовки особистості: Навч. посіб. / За ред. П. С. Перепелиці, В. В. Рибалки. — Хмельницький: ТУП, 2001. — С. 48–67
24. Грабал В. Мотивация достижения и ее развитие в процессе учебной деятельности: Психолого – педагогические проблемы становления личности и индивидуальности в детском возрасте / В. Грабал. – М.,1980.

25. Грабал В. Некоторые проблемы мотивации учебной деятельности учащихся / В. Грабал // Вопросы психологии. – 1987. – №1.
26. Грабовська Т. Формування позитивної мотивації діяльності особистості / Т. Грабовська, О. Киричук / Рідна школа. – К. – 2002. – № . 4. – С. 12-14.
27. Гребенюк О.С. Проблемы формирования мотивации учения и труда у учащихся средних профтехучилищ / О.С. Гребенюк. – М., 1985.
28. Гриншпун С.С. Интересы и склонности при выборе профессии / С.С. Гришпун // Школа и производство. – №6. – 1985.
29. Додонов Б.И. Структура и динамика мотивов деятельности / Б.И. Додонов // Вопросы психологии. – №1.– 1984.
30. Дьяченко М.И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М.И.Дьяченко, А.Кандыбович. – Минск.: Изд-во ВГУ, 1976. – 176с.
31. Зайденберг Ю.Г. Жизненные цели, планы и проблема профессионального самоопределения старшеклассников / Ю.Г. Зайднберг // Школа и производство. – №12. – 1988.
32. Занюк С. С. Психологія мотивації. Навчальний посібник / С.Занюк. – К.: Вид-во “Либідь”, 2002. – 304 с.
33. Занюк С. С. Аналіз психологічних закономірностей і механізмів розвитку мотивації / С.Занюк // Педагогіка, психологія. Науковий вісник Волинського державного університету. – 1997. – №7. – С. 91-92.
34. Занюк С. С. Психологія мотивації та емоцій / С.Занюк. Навчальний посібник. – Луцьк: Вид-во Волинського держ. університету, 1997. – 180 с.
35. Занюк С. С. Мотивація діяльності: спонукання, активність, успіх / С.Занюк. – Навчальний посібник. – Луцьк: Вид-во Волинського держ. університету, 1998. – 124 с.
36. Занюк С. С. Мотиваційний тренінг. Формування мотивації учбової діяльності у студентів та старшокласників / С.Занюк // Практична психологія та соціальна робота. – 2002. – №8. – С. 31-42.
37. Заброцький М.М. Педагогічна психологія: Курс лекцій / М. Заброцький. – К.: МАУП, 2000. – 100с.

38. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы /Е.П. Ильин, СПб.: Питер. – 2006. 508с
- 39 Князян М. Формування пізнавальної мотивації дослідницької діяльності студентів / М.Князян // Педагогіка і психологія професійної освіти.–2003.–№1.– с.173–181
40. Ковалев В.И. Мотивы поведения и деятельности / В. Ковалев /АН СССР. – М.: Наука, 1988.- 192с.
41. Князян М. Формування пізнавальної мотивації дослідницької діяльності студентів / М.Князян // Педагогіка і психологія професійної освіти.–2003.–№1.– с.173–181
42. Козаков. В.А. Психологія діяльності на навчальний менеджмент / В. Козаков. Частина I. Психологія суб'єкта діяльності. – К.: КНЕУ, 1999. – 244с.
- 43Лозниця В.С. Основи психології та педагогіки: Навч. Посібник / В. Лозниця. – К.: Либідь, 1996. – 632с.
44. . Маркова А.К. Формирование мотивации учения в школьном возрасте: Пособие для учителя / А. Маркова.- М.: Просвещение, 1983.- 96с.
45. Немов Р.С. Общие основы психологии / Р. Немов. В 3 кн. – 4-е изд. – М.: Гуманит. изд. Центр ВЛАДОС, 2003. – Кн. 1:Общие основы психологии. – 668с.
- 46 Основи психології / За заг.ред. О.В. Киричука, В. А. Роменця. – К.: Либідь, 1996. – 632с.
47. Панкратов А.Н. Саморегуляция психического здоровья: Практическое руководство / А. Панкратов. – М.: Институт психотерапии, 2001.
48. Подольський А.И. Становление познавательного действия: Научная абстракция и реальность / А. Подольський - М.: Мысль, 1976.- 158с.
49. Психология. Словарь / Под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – М.: Политиздат, 1990. – 494с.
50. Психологические проблемы профессиональной деятельности. – М.: Наука, 1991. – 168с.
51. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. – СПб.: Питер, 1999. – 720 с.

52. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии / С.Л.Рубинштейн. – М., 1973. – 264 с.
53. Рубинштейн С.Л. Принципы и пути развития психологи. – М., 1959, 158 с.
54. Рубинштейн С.Л. Бытие и сознание / С.Л.Рубинштейн. – М., 1957, 244 с.
55. Реан А.А. О ценностно – мотивационной сфере студентов – универсантов /А.А. Реан, Т.В. Андреева, Н.Н. Киреева и др. // Ананьевские чтения – 99: Тезисы научно – практической конференции. – СПб.,1999.
56. Смирнов С.Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности / С.Д. Смирнов: Учеб. пособие. – М.: Изд. центр „Академия”, 2001. – 304 с.
57. Смирнов С.Д. Секреты хорошей и плохой учебы / С.Д. Смирнов // Вопросы психологии. – 1996.– №2.– с.11–14
57. Шорохова Е.В. Проблема сознания в философии и естествознании / Е. Шорохова. – М., 1961, С.256
58. Якобсон П.М. Психологические проблемы мотивации поведения человека / П.М. Якобсон. – М.: Просвещение, 1969. – 137с.
59. Щукина Г.И. психологические проблемы формирования познавательных интересов учащихся / Г.И. Щукина. – М.: Педагогика, 1988. – 208с.
60. http://pedsovet.org/mtree/task,viewlink/link_id,5348/Itemid,118/

ДОДАТОК А

**Анкета для студентів вищих навчальних закладів
Студенти-психологи ТНТУ ім. Івана Пулюя запрошують Вас до участі у
дослідженні студентської позиції в навчальному процесі.
Опитування повністю анонімне. Розраховуємо на Ваші ширі відповіді :)
Заздалегідь вдячні за участь!**

1. На якому курсі Ви навчаєтесь? *
 - Перший
 - Другий
 - Третій
 - Четвертий
 - Магістратура
2. За якою спеціальністю Ви навчаєтесь? *

3. На якій формі Ви навчаєтесь? *
 - Денна
 - Заочна
3. Ви навчаєтесь на державній основі? *
 - Так
 - Ні
4. Ви вступили на свою спеціальність за власним бажанням? *
 - Так, це була моя мрія
 - Виникло бажання завдяки рекомендацій рідних та друзів
 - Так, моя професія перспективна та буде приносити стабільний дохід
 - Ні, вступив за бажанням батьків або інших близьких мені людей
 - Ні, так склались обставини
5. Чи плануєте Ви працювати за своєю спеціальністю? *
 - Так, буду працювати в Україні
 - Так, буду працювати за кордоном
 - Ні, працювати за спеціальністю я не буду
 - Працюватиму там, де знайду вільну вакансію
6. Чому Ви обрали саме Ваш навчальний заклад? *
 - Був на дні відкритих дверей, сподобався навчальний заклад і люди, які там працюють
 - Обрав навчальний заклад через Інтернет, дивлячись на відгуки випусників
 - Обрав за рекомендацією друзів, рідних або людей, які є випускниками
 - Влаштувала цінова політика університету
 - Саме в цьому закладі, на мою думку, готують найкращих спеціалістів
 - Інших варіантів не було, так склались обставини
7. Чи пов'язані Ваші інтереси та захоплення з майбутньою професією? *
 - Так, повністю
 - Частково
 - Ні, не пов'язані
8. Чи поєднуєте Ви навчання із роботою? *
 - Так
 - Ні
9. Чи будете Ви отримувати задоволення від роботи за Вашою професією? *
 - Так, вона мені подобається
 - Ставлюсь до неї як до роботи, не більше
 - Ні, моя професія мені не подобається, але обрав її за інших причин
10. Як Ви оцінюєте власні перспективи в своїй професії? *

- Моя професія престижна і я стану хорошим спеціалістом
 - Я буду отримувати стабільний дохід і мені буде цього достатньо
 - В мене є талант, і я його реалізую по максимуму
 - Залежить від того, як я буду навчатись у вищому навчальному закладі
11. Що для Вас є найважливішим в університеті? *
- Навчання та освіта
 - Нові знайомства, друзі та дозволя
12. Чи задоволені Ви форматом дистанційного навчання? *
- Так
 - Ні
 - Частково
13. Як Ви вважаєте, які переваги дистанційного навчання? *
- Набагато більше вільного часу, оскільки не витрачаю його на дорогу до університету
 - Зручніше працювати з матеріалом в електронному варіанті
 - Домашня атмосфера позитивно впливає на навчальний процес
 - Інше:
14. Як Ви вважаєте, які недоліки дистанційного навчання? *
- Відсутність живого спілкування
 - Незручно працювати з матеріалом в електронному варіанті
 - Не можу сидіти дома цілими днями
 - Маю проблеми із технікою (комп'ютер, телефон) або із зв'язком (Інтернет)
 - Інше:
15. Чи вважаєте Ви потрібними для вивчення усі дисципліни, які викладаються в університеті? *
- Вважаю, що всі дисципліни є корисними та потрібними
 - Незначна частина дисциплін не є необхідною для моєї професії
 - Більшість предметів мене не влаштовують
16. Як Ви оцінюєте складність Вашого навчального процесу? *
- Досить легко та цікаво
 - Легко, але не цікаво
 - Цікаво, але важко
 - Важко і не цікаво
17. Чи спонукають Вас до навчання труднощі, які виникають під час навчального процесу? *
- Це мене найбільше мотивує
 - Так
 - В залежності від труднощів
 - Ні, труднощі мені заважають
18. Що Вас спонукає добре навчатись в університеті? *
- Похвала викладачів
 - Хороші оцінки
 - Задоволеність власними досягненнями
 - Бажання бути кращим за інших
 - Отримання стипендії
 - Бажання стати хорошим спеціалістом
 - Власні ідеали, принципи
19. Чи Ви активні на заняттях? *
- Так, я активний студент
 - В залежності від пари та завдання
 - Ні, я віддаю перевагу більше слухати
 - Якщо група активна то і я також

20. Чи присутнє у Вас відчуття стурбованості, якщо Ви не виконали домашнє завдання? *
- Так
 - Ні
21. У Вас буває відчуття втоми після пар? *
- Ні, ніколи
 - Інколи
 - Так, зазвичай
 - Так, постійно
22. Чи задоволені Ви своїми успіхами в навчанні? *
- Так
 - Задоволений, але прагну стати краще
 - Ставлюсь до власних результатів нейтрально
 - Ні, не задоволений, але навчання для мене не в пріоритеті
 - Ні, не задоволений, намагаюсь покращити свої результати
23. Домашнє завдання я виконую... *
- Одразу після пар
 - Затримуюсь з їх виконанням до останнього
 - В залежності від завдання
 - Часто не виконую
 - Виконую лише тоді, коли в мене є вільний час
24. Я готуюсь до іспиту... *
- Завчасно
 - В останній момент
 - Взагалі не готуюсь, імпровізую
 - Сподіваюсь, що зможу в когось списати
 - Сподіваюсь, що пощастить
25. Як Ви оцінюєте якість матеріалу, який викладають? *
- 1
 - 2
 - 3
 - 4
 - 5
26. Вам подобається стиль викладання у вищому навчальному закладі? *
- 1
 - 2
 - 3
 - 4
 - 5
27. Чи допоможете Ви своєму одногрупникові підготуватись до перездачі, якщо він провалить екзамен? *
- Так, допоможу в будь якому випадку
 - Так, якщо я з цією людиною в хороших стосунках
 - Ні
 - Інше:
28. Під час навчання я стараюсь отримати... *
- Тільки відмінні оцінки
 - Мені байдуже на оцінки
 - Задовільні оцінки для закриття сесії
 - Навчаюсь за власними можливостями
 - Чи впливають стосунки між одногрупниками на Ваш навчальний процес? *
 - Так, атмосфера в групі має на мене вплив

- Для мене це неважливо
29. Що впливає на якість Вашого навчання в університеті? *
- Все залежить від мене
 - Життєві обставини
 - Відсутність часу
 - Деякі нюанси в університеті мені заважають
 - Необхідність працювати і вчитись одночасно
 - Інше:
30. Чи Вам подобається навчання в університеті? *
- Так, я всім задоволений
 - Задоволений, але є речі які мене не влаштовують
 - Мені байдуже, в якому університеті навчатись
 - Взагалі не подобається
31. Як часто у Вас виникає апатія до навчання? *
- Не виникає взагалі
 - Інколи виникає в залежності від настрою чи обставин
 - Виникає досить часто
 - Це мій постійний життєвий стан
32. Які у Вас переважають оцінки? *
- "Задовільно"
 - "Добре"
 - "Відмінно"
33. Чи готуєте Ви якийсь матеріал на наступну пару, навіть якщо домашнього завдання не було? *
- Так
 - Ні
34. Чи списуєте Ви, або берете чужі роботи, якщо не виконали самі? *
- Так
 - Лише в крайніх випадках – коли потрібно здати роботу, а можливості її зробити не було
 - Якщо завдання мені не цікаве, я можу взяти чужу роботу і видати її за свою
 - Вважаю, що це неправильно, виконую завдання тільки сам
35. Ви задоволені системою оцінювання результатів? *
- Так, вважаю систему оцінювання справедливою
 - В залежності від викладача та предмету
 - Взагалі не задоволений
36. Як Ви вважаєте, чи вистачає знань, які ви отримуєте на парах для того, щоби стати хорошим фахівцем? *
- Повністю вистачає
 - Достатньо, але багато чого потрібно опрацьовувати самостійно
 - Не вистачає взагалі
37. Ви себе розвиваєте як майбутній спеціаліст попри навчання в університеті? *
- Читаю додаткову літературу
 - Ходжу на курси, майстеркласи
 - Використовую та покращую свої знання на практиці
 - Вчусь тільки в університеті
 - Інше:
38. Чи стимулює Вас конкуренція в групі до покращення Ваших результатів? *
- Так
 - Ні
39. Як Ви реагуєте на власні невдачі під час навчального процесу? *
- Адекватно, розумію свої помилки та намагаюсь стати краще

- Негативно, невдачі мене вибивають з колії, втрачаю інтерес до навчання
 - Нейтрально, не зациклююсь на невдачах
40. Якщо Ви пропускаєте пари без поважної причини, то Ви... *
- Засмучусь, опрацюю матеріал який був на пропущених парах
 - Відреагую нейтрально
 - Пропущений матеріал на те і є, щоби його не виконувати
41. Що Вас найбільше мотивує до навчання? *
- Творчий процес
 - Майбутні перспективи
 - Друзі
 - Сім'я
 - Хобі
 - Оцінки
 - Інше:
42. Чи впливає ставлення викладача до Вас на ваш навчальний процес? *
- Так, хороше чи погане ставлення впливає на якість моєї роботи
 - Ні, мені байдуже на це – вчусь незалежно від ставлення
43. Для Вас важлива репутація в групі та в університеті в цілому? *
- Так, намагаюсь мати хорошу репутацію серед викладачів, одногрупників та друзів
 - Підтримую репутацію тільки серед викладачів
 - Підтримую репутацію тільки серед одногрупників та друзів
 - Вважаю, що необхідні тільки знання

Дякуємо за витрачений Вами час. Бажаємо успіхів у навчанні!

ДОДАТОК Б

Бланк для відповідей

Прізвище ім'я _____
 Стать _____ Вік _____ Група _____
 Дата _____

Інструкція

Уважно прочитайте наведені в списку мотиви навчальної діяльності. Виберіть із них 5 найбільш значимих для вас, і прорангуйте їх за місцями. Перше місце відповідає максимальній значимості мотиву, п'яте – мінімальній значимості мотиву.

Список мотивів:

1. Стати висококваліфікованим спеціалістом
2. Отримати диплом
3. Успішно продовжити навчання на наступних курсах
4. Успішно вчитися, здавати екзамени на „добре” і „відмінно”
5. Постійно отримувати стипендію
6. Набути глибокі і міцні знання
7. Бути постійно готовим до наступних занять
8. Не запускати вивчення предметів навчального циклу
9. Не відставати від одногрупників
10. Забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності
11. Виконувати педагогічні вимоги
12. Досягнути поваги викладачів
13. Бути прикладом для одногрупників
14. Добитися схвалення батьків і оточуючих
15. Уникати осуду і покарання за погане навчання
16. Отримати інтелектуальне задоволення

Ранг	1 місце	2 місце	3 місце	4 місце	5 місце
№ мотиву					

Додаток В

Інструкція

Уважно прочитайте кожен пункт питальника. Ви повинні дати 3 відповіді і оцінити їх у балах (від 0 до 2).

Заповнюючи питальний лист, ви одночасно оцінюєте свої вміння (навчальні, творчі, трудові тощо), ставлення до тих чи інших видів діяльності і бажання займатися в майбутньому тією чи іншою роботою.

Коли оцінюєте вміння двома балами (2), то підкреслюйте тільки те, що неодноразово успішно зроблено, а нулем (0) - і те, що зроблено погано, і те, що взагалі не вмієте робити (пробували, але не виходить).

Якщо взагалі у вас не було спроб робити те, що вказано у запитанні, то замість балів у відповідну клітинку бланку відповідей поставте прочерк.

При оцінці своїх вмінь і свого ставлення відзначається тільки бажання або небажання займатися вказаним видом діяльності.

Варіанти відповідей на тест ППГ

Колонка вміння. Наскільки добре Ви вмієте робити те, що названо у кожному пункті питальника?

Виконую, як правило, добре – 2 бали. Виконую посередньо – 1 бал. Роблю погано або зовсім не вмію – 0 балів.

Колонка ставлення. Які відчуття виникали у Вас під час роботи?

Позитивні (приємно, цікаво, легко) – 2 бали. Нейтральні – 1 бал. Негативні (неприємно, нецікаво, важко) - 0 балів.

Колонка бажання. Чи хотіли б Ви, щоб з вказаною дією (вмінням) була пов'язана Ваша майбутня діяльність?

Так – 2 бали. Нейтрально – 1 бал. Ні – 0 балів.

Оцініть у балах свої вміння, ставлення, бажання і занесіть у бланк відповідей. Якщо Ви ніколи не виконували виду діяльності, зазначеного в пункті ППГ, то замість балів у клітинки перших двох запитань поставте прочерк (1 і 2) і спробуйте дати відповідь тільки в третій колонці (бажання).

Коли Ви читаете перелік справ і вмінь у тексті ППГ, то обов'язково звертайте увагу на слова часто, легко, постійно тощо. Якщо з перерахованих кількох дій Ви вмієте робити щось одне, то саме цю дію Ви і оцінюєте трьома балами.

Стимульний матеріал

Вмію, можу (часто, легко, систематично), подобається, хочу.

1. Аналізувати зміст наукових, навчальних, художніх текстів, виділяти головне, робити узагальнення, висновки.
2. Ремонтувати механічні і електротехнічні побутові прилади (замок, кран, праску, світильник, велосипед, мотоцикл).

3. Протягом кількох років самостійно вирощувати які-небудь рослини, своєчасно виконувати сі роботи для забезпечення їх росту і розвитку (поливання, пересаджування, удобрювання і ін.).
4. Писати вірші, прозу, замітки, твори, які високо оцінюються людьми, що з ними ознайомилися.
5. При спілкуванні з людьми стримувати зовнішні прояви роздратування, поганого настрою, бути терплячим і доброзичливим навіть з не дуже приємними людьми.
6. З великих текстів робити виписки, групувати їх за певними ознаками, складати конспекти.
7. Налаштовувати і ремонтувати електронну апаратуру: приймач, магнітофон, телевізор, апаратуру для дискотек.
8. Збирати колекції рослин, вивчати їх різноманітні види.
9. Майструвати гарні подарункові вироби з паперу, матерії, дерева, металу, рослин і інше (панно, прикраси, сувеніри, буклети).
10. Пояснювати зміст складного учбового матеріалу, метод розв'язування складної задачі.
11. У письмових текстах з української мови, літератури легко знаходити помилки, неточності, правити.
12. За чітким зразком (рецептом, схемою, викройкою, планом) створювати кулінарні вироби, швейні моделі та інше.
13. Розумітися на особливостях розвитку і розрізняти різноманітні види рослин.
14. Створювати твори образотворчого мистецтва (живопису, графіки, скульптури).
15. Надавати допомогу людям, які її потребують.
16. Працювати з текстами іноземною мовою: перекладати, переписувати, аналізувати, правити.
17. Складати схеми різних приладів і механізмів, розуміти принцип їх дії.
18. Віддавати багато часу догляду і спостереженню за тваринами: годувати, чистити, лікувати, навчати.
19. Писати музику, пісні, які подобаються слухачам.
20. Займатися з дітьми молодшого віку, гратися, навчати.
21. Виконувати роботу, пов'язану з застосуванням математичних знань, формул, законів, теорем.
22. З типових деталей, які використовуються для виготовлення (складання, пошиття і т.п.), певних моделей або виробів створювати нові, придумані самостійно.
23. Спостерігати за життям тварин в природі, вивчати їх звички, характерні форми поведінки.
24. Перед глядачами грати ролі у виставах, декламувати вірші, прозу.
25. Вміти правильно розпізнавати суть малознайомої людини, тобто розуміти причини її вчинків, бачити справжнє обличчя, часто приховане за зовнішньою поведінкою.
26. Виконувати кількісні розрахунки, підрахунки даних (згідно формул і без них), робити на основі цього певні висновки, знаходити закономірності.
27. Виконувати завдання, в яких потрібно уявляти розташування предметів або їх елементів у просторі.
28. Розумітися на породах і видах домашніх і диких тварин, комах, птахів, риб: їх характерних зовнішніх ознаках і особливостях поведінки.
29. Виступати з виконанням музичних творів (п'єс, танцювальних номерів).

30. Активно впливати на людей, переконувати їх робити саме так, а не інакше, мирити, виховувати, захоплювати їх своїми інтересами.
31. Працювати з інформацією, поданою у вигляді умовних знаків, символів: складати і читати карти, креслення, графіки.
32. Знаходити більш раціональний (простий, короткий метод розв'язування задачі: логічної, технічної, конструкторської і т.п.).
33. Вивчати будову живої тканини і світ мікроорганізмів за допомогою мікроскопа та інших аналогічних приладів.
34. Придумувати нові і оригінальні моделі одягу, зачісок, прикрас, деталі інтер'єрів приміщення, кулінарні страви.
35. Брати на себе ініціативу в організації і проведенні різних розважальних програм.
36. Запам'ятовувати правила, закони, теореми, умовні позначення, формули.
37. Розумітися на хімічних процесах і закономірностях.
38. При догляді за тваринами або рослинами легко переносити фізичну працю, стикання з землею, специфічний запах тварин та інше.
39. Рецензувати, оцінювати (усно або письмово) роботу художників, письменників, режисерів, драматургів та інших працівників творчих професій.
40. Керувати роботою інших людей: давати їм завдання, домагатися їх виконання.
41. Перевіряти правильність і логічність написаного тексту, розрахунків, виправляти помилки.
42. Розумітися на фізичних процесах і закономірностях.
43. Поповнювати свої знання в різних галузях біології за допомогою спеціальної наукової літератури.
44. Швидше і частіше за інших помічати у звичайному щось незвичайне і дивне.
45. Для виконання роботи спілкуватися з незнайомими людьми.
46. Ретельно виконувати паперову роботу: писати, креслити, рахувати, перевіряти і т.п.
47. Працювати на електронно-обчислювальній машині, розв'язувати які-небудь задачі за допомогою комп'ютера.
48. Тривалий час проводити практичні дослідження, спрямовані на вивчення тваринного або рослинного світу.
49. Наполегливо і терпляче обробляти і переробляти, домагаючись досконалості в створюваному творі, виробі.
50. Робити усні повідомлення (говорити без папірця).

Бланк для відповідей

Прізвище ім'я _____
 Стать _____ Вік _____ Група _____
 Дата _____

Л. - Зн.с-ма				Л. - Техніка				Л. - Природа				Л. – Худ. образ				Л. – Л.			
	Вміння	Ставлення	Бажання		Вміння	Ставлення	Бажання		Вміння	Ставлення	Бажання		Вміння	Ставлення	Бажання		Вміння	Ставлення	Бажання
1				2				3				4				5			
6				7				8				9				10			
11				12				13				14				15			
16				17				18				19				20			
21				22				23				24				25			
26				27				28				29				30			
31				32				33				34				35			
36				37				38				39				40			
41				42				43				44				45			
46				47				48				49				50			
Сума				Сума				Сума				Сума				Сума			